

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Warszawa, dnia 09 stycznia 2025 r.

Poz. 299

Podpisany przez:

Sławomir Ryszard Parys

Data: 2025-01-09 12:41:21

UCHWAŁA NR XII/92/2024 RADY MIEJSKIEJ W ZAKROCZYMIU

z dnia 27 grudnia 2024 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Zakroczym na lata 2024-2027"

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2024 r. poz. 1465 i 1572) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2024 r. poz. 1292) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się "Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zakroczym na lata 2024-2027", stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

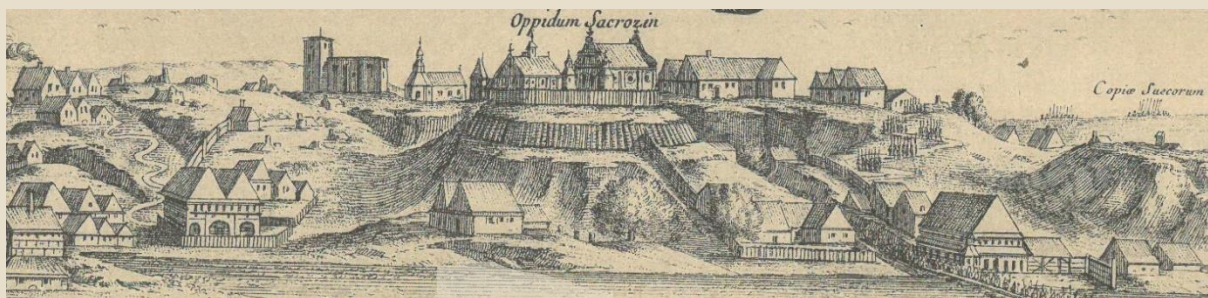
Przewodniczący Rady Miejskiej w Zakroczymiu

Piotr Serwatka

Załącznik do uchwały Nr XII/92/2024
Rady Miejskiej w Zakroczymiu
z dnia 27 grudnia 2024 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
NA LATA 2024-2027
GMINY ZAKROCZYM**

SPIS TREŚCI

1	WSTĘP	3
2	PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	3
3	UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE (Z UWZGLĘDNIENIEM ZAPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI Z DNIA 23 LIPCA 2003 R.)	4
4	UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	13
5	UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	22
6	OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (SWOT)	48
7	ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	50
8	INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ZAKROCZYM	52
9	ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	53
10	ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	53

1 WSTĘP

Gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej odnosi się bowiem zarówno do jej zasobów własnych, jak i tych, które stanowią własność innych podmiotów. Program opieki nad zabytkami Gminy Zakroczym ma umożliwić planowe i metodyczne działania władz gminnych na rzecz środowiska kulturowego gminy w latach 2024-2027. Tworzenie i wdrażanie gminnego programu opieki nad zabytkami ma na celu m.in.:

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wzmocnienie świadomości wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni,
- wyznaczanie celów i kierunków działania w zakresie ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego służących do badań i prac z zakresu ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz do planowania rozwoju gminy,
- upowszechniania i promowania gminy,
- wzmacniania współpracy z właścicielami zabytków, środowiskami naukowymi, organizacjami pozarządowymi innymi jednostkami samorządu terytorialnego;
- skuteczne zarządzanie zasobem zabytków gminnych, a przez to wzmacnianie rozwoju gminy;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieki nad zabytkami.

Przyjęty przez Radę Miejską w formie uchwały, gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

2 PODSTAWA PRAWNA

Podstawą prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Zakroczym są przepisy wynikające z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292). Ustawa ta wprowadziła obowiązek sporządzania przez gminy gminnych programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 wymienionej ustawy, prezydent, burmistrz lub wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa.

Ponadto za pośrednią podstawę prawną dla opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami można uznać treść art. 7. ust. 1. pkt 9. Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 i 1572) określający, że zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy m. in. kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz **ochrony zabytków i opieki nad zabytkami**.

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu burmistrz co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miejskiej. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

3 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE (Z UWZGLĘDNIENIEM ZAPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI Z DNIA 23 LIPCA 2003 R.)

W obowiązującym w Polsce systemie prawnym ochrona zabytków i całości dziedzictwa kulturowego została zagwarantowana w podstawowym akcie prawnym jaki stanowi Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Z treści art. 5. i 6. jasno wynika, iż konstytucyjnym obowiązkiem państwa i każdego obywatela jest stanie na straży m.in. szeroko rozumianego dziedzictwa narodowego, które w dużym stopniu tworzą zabytki. Ponadto zabytki jako obiekty silnie nacechowane kulturowo wartościami materialnymi jak i niematerialnymi, stanowią dobro wspólne wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z zapisem umieszczonym w art. 82. Ustawy Zasadniczej dbałość i troska o dobro wspólne jest obowiązkiem każdego obywatela Państwa Polskiego.

Opisane powyżej uwarunkowania prawne wynikające z zapisów Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej stanowią, że między innymi sprawowanie ochrony i opieki nad zabytkami jest ważną dziedziną, w której realizuje się polityka kulturalna państwa. Zabytki będące materialnym dziedzictwem kulturowym stanowią także dobro kultury w sensie niematerialnym upamiętniającym istotne dla tożsamości kulturowej wydarzenia z historii, postaci historyczne,

idee wyrażające się m.in. ewoluujących stylach historycznych tworzących historię szeroko rozumianej sztuki i kultury.

Rzeczpospolita Polska potwierdziła swoje zrozumienie dla idei zagwarantowania ochrony zabytków przyjęciem w drodze ratyfikacji aktów prawnych o znaczeniu międzynarodowym określających zasady i sposób dbałości o zachowane materialne dziedzictwo kulturowe. Dokumenty te będące w większości deklaracjami bądź konwencjami w nomenklaturze konserwatorskiej zwykła się nazywać „kartami”, wśród nich najważniejszymi są:

- Karta Ateńska, czyli postanowienia konferencji w Atenach sporządzona 30 października 1931r.;
- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego przyjęta w Hadze 14 maja 1954 r.;
- Karta Wenecka, czyli Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Miejsc Zabytkowych sporządzona w Wenecji w 1964 r.;
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego przyjęta w Paryżu 16 listopada 1972 r.;
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie 3 października 1985 r.;
- Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r.;
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r.;
- Konwencja ramowa Rady Europy o wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa sporządzona w Faro dnia 27 października 2005 r.

W polskim systemie prawnym najbardziej kompleksowe uregulowania dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zapisane zostały w Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292).

Pozostałymi aktami prawnymi dotyczącymi problematyki związanej z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami zawarte zostały w poniżej wymienionych ustawach:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130);
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2024 r. poz. 725, 834 i 1222);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r., poz. 54, 834, 1089 i 1222),
- Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r., poz. 1478);
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2024 r. poz. 530 i 1473);
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 i 1222);
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 87);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2024 r., poz. 1491).

Ochrona zabytków przechowywanych w muzeach, w bibliotekach i w archiwach została ustalona w następujących aktach prawnych:

- Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385),

- Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).
- Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2020 r. poz. 164)

Ponadto:

- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 r. poz. 81);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2021 poz. 56);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2023 r. poz. 2425);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304) ze zmianą Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. nr 24 poz. 181);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);
- Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

Obowiązek sporządzania gminnych Programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1292).

W myśl art. 87 tej ustawy:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
 - 1) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;

- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - 3) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - 4) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - 5) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - 6) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
 4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
 5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

W poniższym podrozdziale zebrano wszystkie przepisy z obowiązujących ustaw mogących znaleźć praktyczne zastosowanie w działaniach podejmowanych przez organy samorządowe Gminy Zakroczym w celu zapewnienia ochrony i opieki nad zabytkami.

Przy planowaniu i wykonywaniu prac konserwatorskich przy zabytkach, należy brać pod uwagę następujące zasady współczesnej doktryny konserwatorskiej, których stosowanie powinno również obowiązywać władze samorządowe:

- 1) *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić);
- 2) maksymalne poszanowanie oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
- 3) minimalna niezbędna ingerencja (powstrzymywanie się od działań niekoniecznych);
- 4) zasada, zgodnie z którą należy usuwać to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
- 5) zasada czytelności i odróżnialności ingerencji;
- 6) zasada odwracalności metod i materiałów;
- 7) zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Powyższe zasady dotyczą m.in. konserwatorów – pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów, jak również pracowników samorządowych zajmujących się ochroną zabytków, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

DEFINICJE

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1292), przyjęto za ustawą następujące definicje:

- 1) **zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) **zabytek nieruchomy** - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) **zabytek ruchomy** - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) **prace konserwatorskie** - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) **prace restauratorskie** - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) **roboty budowlane** - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) **badania konserwatorskie** - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) **badania architektoniczne** - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) **badania archeologiczne** - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) **historyczny zespół budowlany** - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

- 15) **otoczenie** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3.1 Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Według zapisów art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r., poz. 1292) ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6 ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - krajobrazami kulturowymi,
 - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,
 - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - cmentarzami,
 - parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,

- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 2022 r. poz. 2393),
 - instrumentami muzycznymi,
 - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - cmentarzyskami,
 - kurhanami,
 - reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6 ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W ustawie znajdują się zapisy precyzujące formy ochrony zabytków. Art. 7 ustawy stanowi, iż formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zabytki wpisane do **rejestru zabytków** to jedyna bezpośrednia forma ochrony zabytków charakteryzująca się ustanowieniem pełnego nadzoru konserwatorskiego. Stosuje się ją do zabytków wybranej grupy. Wpis do rejestru odbywa się poprzez wydanie przez wojewódzkiego konserwatora zabytków decyzji administracyjnej oraz – po stwierdzeniu wykonalności decyzji – nadanie numeru rejestru. Jest to numer porządkowy w odpowiedniej

księdze: A – dla zabytków nieruchomych, B – dla zabytków ruchomych, C – dla zabytków archeologicznych. W województwie mazowieckim wg danych NID zanotowano:

- 7912 obiektów nieruchomych wpisanych do księgi A,
- 20 727 obiektów ruchomych wpisanych do księgi B,
- 407 zabytków archeologicznych wpisanych do księgi C.

Zabytki wpisane na **Listę Skarbów Dziedzictwa** dotyczą wyłącznie zabytków ruchomych. Ta forma ochrony obowiązuje od 2016 r.

Zgodnie z kryteriami ustalonymi przez Radę Ochrony Zabytków uznanie zabytku za **Pomnik Historii** jest szczególną formą podkreślenia jego znaczenia. Do tej formy ochrony można zgłosić zabytek nieruchomy o znaczeniu ponadregionalnym, o dużych wartościach historycznych, naukowych i artystycznych, mający znaczenie dla polskiego dziedzictwa kulturalnego, utrwalony w świadomości społecznej i stanowiący źródło inspiracji dla kolejnych pokoleń.

3.2 Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy

Obowiązki jednostek samorządowych określają zarówno przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), jak również ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 i 1572).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązki są określone m.in. w art. 22, pkt. 4 narzucającym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, art. 87 regulującym sporządzenie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami, oraz w art. 18 i 19 nakazujących uwzględnianie zapisów tych programów przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gmin, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej oraz w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń.

Dodatkowo w artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarte są szczegółowe określenia obowiązków samorządu dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu.

Dodatkowo art. 81 i 82 regulują możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Na podstawie art. 96 istnieje także możliwość, iż wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa.

W Ustawie o samorządzie gminnym, w rozdziale 2, określone są zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków. Art. 6. 1. mówi, iż do zakresu działania gminy należą

wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7. 1. doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

4 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zakroczym, jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach:

- Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023 – 2026.

Celem głównym „Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026” jest zwiększenie odporności zasobu zabytków w Polsce. Do weryfikacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

1. weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
2. wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
3. roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Ad.1. Cel szczegółowy 1: weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości.

Kierunek działań 1.1. Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju.

- 1) Ochrona zasobu wielkoobszarowych i wieloelementowych zespołów architektury obronnej.
- 2) Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki kolejowej i zaplecza kolejowego.
- 3) Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków techniki związanych z przemysłem wydobywczym/górnictwem/kopalnianym, węgla kamiennego i innych paliw kopalnych.
- 4) Weryfikacja i klasyfikacja zasobu, stanu zachowania z waloryzacją zabytków w zakresie zabytkowej architektury osad służbowych związanych z gospodarką leśną Lasów Państwowych.

Kierunek działań 1.2. Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości.

- 1) Model i system wartościowania zabytków.
- 2) Plany zarządzania dla pomników historii.
- 3) Wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych.
- 4) System bezpieczeństwa zabytków.
- 5) Projektowanie konserwatorskie.

Kierunek działań 1.3. Realizacja międzynarodowych zobowiązań.

- 1) Implementacja konwencji UNESCO z 1972 do ustawy o ochronie zabytków.
- 2) Wdrożenie Konwencji UNESCO z 2001.
- 3) Współpraca międzynarodowa z UNESCO-ICOMOS-ICCROM-UE.
- 4) Wsparcie procesu tworzenia planów zarządzania dla miejsc światowego dziedzictwa w Polsce.

Ad.2. Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków.

Kierunek działań 2.1. Cyfryzacja procesów administracyjnych.

- 1) Cyfryzacja procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków.
- 2) Opracowanie i realizacja programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Kierunek działań 2.2. Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków.

- 1) Wdrożenie i rozwój programu AZP+.
- 2) Digitalizacja i udostępnianie zasobu archiwalnego.
- 3) Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D.
- 4) Rozwój portalu Zabytek.pl.

Kierunek działań 2.3. Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami.

- 1) Premia zabytkowa.
- 2) Wprowadzenie alternatywnego sposobu finansowania opieki nad zabytkami – crowdfunding.

Ad.3. Cel szczegółowy 3: Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja partycypacja).

Rys. Cele zrównoważonego Rozwoju – Agenda ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030.

Kierunek działań 3.1. Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych.

- 1) Strategia przeciwdziałania skutkom zmian klimatycznych dla zachowania zabytków.
- 2) Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami.
- 3) Twój dom – dialog z tradycją.
- 4) Upowszechnianie tradycyjnych, neutralnych dla środowiska, metod i technik rzemieślniczych – „Szkoła rzemiosł CAD”.
- 5) Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich.
- 6) Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych.
- 7) Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

Kierunek działań 3.2. Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

- 1) Włączenie edukacji ochrony zabytków do programy nauczania w szkołach.
- 2) Badania społeczne i statystyczne dotyczące dziedzictwa kulturowego.
- 3) Pomiar wpływu kultury i dziedzictwa na rozwój społeczny.
- 4) Kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dziedzictwa kulturowego.
- 5) Wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.
- 6) Edukacja o dziedzictwie kulturowym, z uwzględnieniem dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami.
- 7) Utworzenie i rozwój działalności Forum Posiadaczy Zabytków przy Generalnym Konserwatorze Zabytków.

Zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2026 r. to:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja – podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

ZESTAWIENIE ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH

WOJEWÓDZTWO	URBANISTYKA	SAKRALNE	OBRONNE	PUBLICZNE	DWORY I PALACE	KOMUNIKACYJNE	ZIELEŃ	GOSPODARSTWA	MIESZKALNE	PRZEMYSŁOWE	CMIENTARZE	MAŁA ARCHITEKTURA	INNE	RAZEM
DOLNOŚLĄSKIE	135	1 409	270	758	799	84	836	668	2 767	449	342	45	430	8 992
KUJAWSKO-POMORSKIE	21	567	161	281	593	37	423	238	696	205	139	5	276	3 642
LUBELSKIE	42	824	143	220	481	48	617	224	761	110	363	141	423	4 397
LUBUSKIE	36	572	166	205	286	27	213	269	2 452	185	71	19	204	4 705
ŁÓDZKIE	34	526	52	197	310	12	397	119	744	227	145	23	186	2 972
MAŁOPOLSKIE	62	953	174	387	464	58	478	361	1 850	117	444	154	916	6 418
MAZOWIECKIE	139	1 027	164	651	773	63	971	306	2 434	429	416	65	682	8 120
OPOLSKIE	32	576	99	185	192	61	242	205	1 224	128	128	81	215	3 368
PODKARPACKIE	48	1 145	203	303	365	41	413	286	1 477	120	295	182	436	5 314
PODLASKIE	66	536	18	153	105	27	114	103	718	107	334	28	147	2 456
POMORSKIE	57	503	182	310	328	48	312	300	1 042	238	123	32	295	3 770
ŚLĄSKIE	69	651	118	447	234	54	245	288	1 876	321	87	35	311	4 736
ŚWIĘTOKRZYSKIE	35	519	49	99	211	25	227	70	287	79	194	24	156	1 975
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	63	625	167	344	383	87	462	522	2 224	321	611	290	384	6 483
WIELKOPOLSKIE	133	1 192	79	584	1 055	71	1 065	745	1 875	407	357	29	384	7 976
ZACHODNIOPOMORSKIE	53	911	111	315	396	44	794	224	497	208	386	17	491	4 447
RAZEM	1 025	12 536	2 156	5 439	6 975	787	7 809	4 928	22 924	3 651	4 435	1 170	5 936	79 771

Opracowanie NID
Aktualne na dzień: 31 stycznia 2023 r.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zakroczym wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

- Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030+ Inowacyjne Mazowsze.

Kierunki działań i działania rozwojowe do 2030 roku w obszarze kultura i dziedzictwo - Mazowsze bogato kulturowo wskazuje na działania wymienione w poniższej tabeli.

Niezbędna jest ochrona, pielęgnowanie i promowanie zróżnicowanej spuścizny kulturowej województwa, w tym podnoszenie świadomości kulturowej oraz wspieranie i promocja różnorodności kulturowej (m.in. dziedzictwa kulinarnego).

Jednym z działań jest zwiększanie atrakcyjności turystycznej województwa poprzez wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego, a także rozwój infrastruktury kulturalnej, turystycznej i okołoturystycznej. Szczególne znaczenie mają działania związane z zagospodarowaniem terenów wokół rzek, zbiorników wodnych oraz obiektów dziedzictwa kulturowego. Ważne jest również wykorzystywanie i zagospodarowanie w tym zakresie przestrzeni publicznych, wykorzystując potencjał przyrodniczo – kulturowy powinny być tworzone i rozwijane trasy i szlaki turystyczne, w tym tematyczne, oraz marki i produkty turystyczne, w tym sieciowe.

Kluczowe znaczenie w budowaniu oferty turystycznej województwa ma odpowiednia promocja walorów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, produktów turystycznych oraz potencjału kultury. Należy wspierać różne formy turystyki, wydarzeń turystycznych i kulturalnych oraz działalność stowarzyszeń i organizacji, w tym o znaczeniu międzynarodowym. W systemie organizacji działalności kulturalnej należy wykorzystać inowacyjne technologie i kanały komunikacyjne oraz poprawiać dostęp do e-zasobów kultury poprzez digitalizację i udostępnianie informacji o zasobach oraz wydarzeniach kulturalnych w sieci.

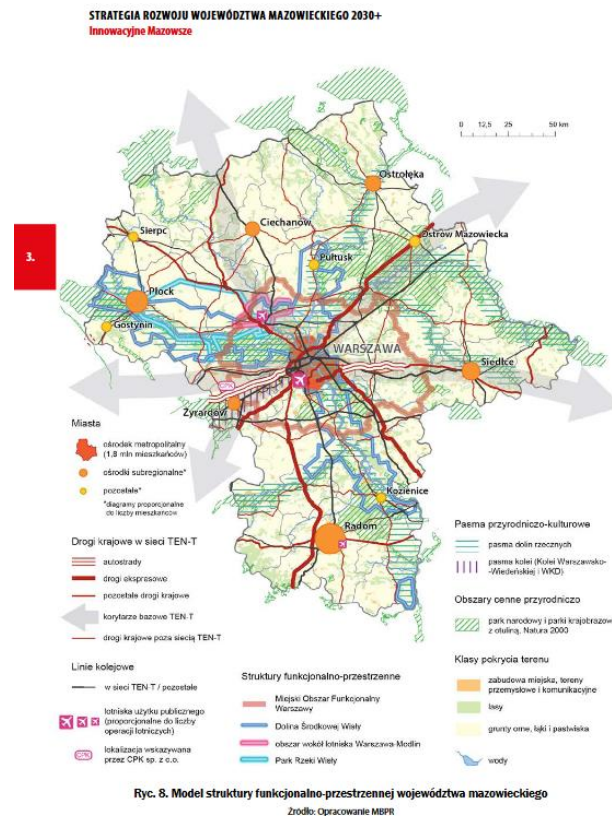
W ośrodkach miejskich i wiejskich powinny być tworzone warunki do upowszechniania kultury oraz rozwijane funkcje turystyczne, co umożliwi kreowanie miast i wsi jako centrów aktywności kulturalnej i turystycznej.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO 2030+
Innowacyjne Mazowsze

OBSZAR: KULTURA I DZIEDZICTWO

Tabela 7. Kierunki działań i działania – Mazowsze bogate kulturowo

MAZOWSZE BOGATE KULTUROWO Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju województwa i poprawy jakości życia	
Kierunki działań	Działania
20. Ochrona i wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego	20.1. Wspieranie prac konserwatorskich (w tym restauratorskich, renowacyjnych, rewitalizacyjnych), rewitalizacja obiektów i obszarów zabytkowych oraz kulturowych 20.2. Adaptacja obiektów zabytkowych do nowych funkcji, w tym kulturalnych, turystycznych i społecznych 20.3. Inwentaryzacja i digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego
21. Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego, potencjału kulturowego i turystycznego dla rozwoju gospodarczego i promocji województwa	Prioritytowe 21.1. Zwiększenie atrakcyjności turystycznej w oparciu o walory kulturowe i przyrodnicze 21.2. Rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej 21.3. Wspieranie rozwoju różnych form turystyki, produktów oraz wydarzeń turystycznych 21.4. Wspieranie działalności stowarzyszeń i organizacji, w tym o znaczeniu międzynarodowym 21.5. Ochrona, pielęgnowanie i promowanie spuścizny kulturowej (materialnej i niematerialnej), w tym podnoszenie świadomości kulturowej 21.6. Kreowanie ośrodków i kształtowanie regionalnej tożsamości kulturowej 21.7. Wspieranie i promocja różnorodności kulturowej 21.8. Wspieranie przedsiębiorczości i współpracy w obszarze kultury, dziedzictwa kulturowego i turystyki
22. Upowszechnianie kultury i twórczości	22.1. Rozwój infrastruktury kultury, wydarzeń i projektów kulturalnych 22.2. Wspieranie rozwoju edukacji kulturalnej i artystycznej 22.3. Wspieranie rozwoju przemysłu kreatywnego 22.4. Wzmacnianie uczestnictwa w kulturze, w tym poprzez technologię cyfrową (e-kultura, digitalizacja)
23. Kreowanie miast i wsi jako centrów aktywności kulturalnej i turystycznej	23.1. Wspieranie ośrodków miejskich i wiejskich w upowszechnianiu potencjału kultury wraz z rozwojem funkcji turystycznych 23.2. Promowanie potencjału kulturowego Warszawy

- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego z dnia 19 grudnia 2018 r.

Plan został uchwalony przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą nr 22/18 (Dz. Urz. Woj. Maz. z 28 grudnia 2018 r. poz. 13180). W zakresie zachowania ciągłości dziedzictwa kulturowego postuluje się następujące zagadnienia:

- Opracowanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego;
- Opracowanie kryteriów oceny wartości i wyboru dóbr kultury współczesnej;
- Identyfikacja wartościowych obiektów i obszarów dóbr kultury współczesnej o charakterze ponadlokalnym oraz ich ochronę poprzez ustalenia w gminnych dokumentach planistycznych (w tym miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego);
- Rozszerzenie listy miejsc objętych statusem pomnika historii;
- Zachowanie ładu przestrzennego lub jego kreowanie, szczególnie w miejscach o istotnym znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego poprzez:
 - ochronę i kształtowanie struktur przestrzennych historycznych miast i wsi w oparciu o ochronę pola ekspozycji i eksponowanie dominant architektonicznych; kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca;
 - eksponowanie w strukturze przestrzennej ośrodków miejskich i wiejskich najcenniejszych zasobów dziedzictwa regionu;
 - kształtowanie i ochronę krajobrazów kulturowych m.in. poprzez utworzenie parków kulturowych.

- Adaptację obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych;
 - Zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych posiadających czytelną formę krajobrazową w celach dydaktycznych, naukowych i turystycznych;
 - Współpracę międzyregionalną w zakresie zachowania i wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego (tradycji historycznych, śladów osadnictwa, dziedzictwa kultury ludowej) dla rozwoju produktów turystyki kulturowej;
 - Kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu.
- **Program Opieki nad Zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025 z dnia 21 grudnia 2021 r.**

Program Opieki nad Zabytkami w województwie mazowieckim 2022-2025 został przyjęty uchwałą nr 169/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 21 grudnia 2021 r.

Generalny cel Programu jest zawarty w deklaracji jego misji. Wszystkie rozstrzygnięcia planistyczne i wykonawcze muszą być bezwzględnie zgodne z misją. Misji towarzyszy wizja strategiczna opieki nad zabytkami w regionie.

Przyjęto, że w okresie 2022-2025 będzie kontynuowana misja z lat 2018-2021, która brzmi: ***„Podnieść skuteczność opieki na zabytkami i dziedzictwem niematerialnym w województwie mazowieckim”***.

Z rozwinięcia misji wynikają trzy obszary strategiczne – trzy „obszary koncentracji działań” Programu. W każdym z obszarów wyznaczono cele strategiczne. Z kolei cele strategiczne będą realizowane przez przedsięwzięcia strategiczne.

Obszar strategiczny A: Edukacja kształtująca świadomość i postawy.

Zidentyfikowane dwa cele:

- cel A.1. – wsparcie edukacyjne samorządów lokalnych i właścicieli zabytków.
- cel A.2. – kształtowanie postawy zainteresowania dziedzictwem;

Przedsięwzięcie A.1.1. Mazowieckie Forum Dziedzictwa (MFD)

Cel przedsięwzięcia: Przedsięwzięcie ma na celu stworzenie platformy regularnego dokształcania fachowego gminnych specjalistów opieki nad dziedzictwem, a także stałej wymiany doświadczeń osób zajmujących się opieką nad dziedzictwem w administracji gminnej.

Przedsięwzięcie A1.2. Dziedzictwo niematerialne – na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego – kontynuacja

Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest zintensyfikowanie ochrony dziedzictwa niematerialnego województwa.

Przedsięwzięcie A1.3. Konkurs „Renowacja Roku Zabytków Mazowsza” – kontynuacja

Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest promocja opieki nad zabytkami, dobrych praktyk konserwatorskich, renowacyjnych i adaptacyjnych wśród właścicieli zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie województwa mazowieckiego.

Przedsięwzięcie A2.1. „Odkrywamy nasze dziedzictwo” – coroczny konkurs fotograficzny – kontynuacja

Cel przedsięwzięcia: Podtrzymywanie zainicjowanego wśród mieszkańców w poprzednim Programie 2018-2021 zainteresowania dokumentowaniem fotograficznym istniejących obiektów dziedzictwa, a także gromadzenie dokumentacji wykonawczej przez społeczników.

Przedsięwzięcie A2.2. Tożsamość lokalna – wartość unikalna – kontynuacja w nowej formie.

Cel przedsięwzięcia: Program ma na celu wypełnienie jednego z ważnych deficytów, jakim jest brak dostrzegania i doceniania dziedzictwa lokalnego. Oprócz oczywistego pozytywnego wpływu na stan zabytków przez poszerzanie wiedzy o ich wartości i konieczności ich ochrony, wzmacnianie tożsamości lokalnej ma silny wpływ na prowadzenie procesów rewitalizacyjnych, zapobieganie depopulacji i w efekcie przekłada się na potencjał rozwojowy gmin i całego województwa.

Obszar strategiczny B. Optymalizacja systemu dostępu właścicieli zabytków do środków.

W ramach tego obszaru strategicznego zidentyfikowano dwa cele:

- cel B.1. Zoptymalizowanie systemu dotacji wojewódzkich;
- cel B.2. Dbłość o zabytki własne województwa.

Przedsięwzięcie B.1.1 Dotacje do prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy

Cel przedsięwzięcia: Wspieranie różnego rodzaju właścicieli obiektów zabytkowych w finansowaniu prac przy zabytkach.

Przedsięwzięcie B.1.2. Finansowanie prac przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd Województwa Mazowieckiego - kontynuacja.

Cel przedsięwzięcia: Kontynuowanie udoskonalenia metody podziału środków pomiędzy różnego rodzaju wnioskodawców z uwzględnieniem priorytetów Samorządu Województwa.

Obszar Strategiczny C Skuteczne narzędzia działania.

- cel C.1. Ograniczenie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa;
- cel C.2. Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków.

Cel strategiczny C.1. Ograniczenie ryzyka utraty najbardziej zagrożonych elementów dziedzictwa.

Przedsięwzięcie C.1.1. Dokumentacja zabytków architektury XX wieku województwa mazowieckiego.

Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji i dokumentacji dziedzictwa architektury po 1918 r. województwa mazowieckiego oraz publikacji na ten temat.

Przedsięwzięcie C.1.2. Inwentaryzacja i wyodrębnienie typów zabudowy drewnianej województwa – kontynuacja.

Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest dokonanie systematycznej inwentaryzacji stylów architektury drewnianej województwa mazowieckiego.

Przedsięwzięcie C.1.3. Konkurs „Dom w krajobrazie” – kontynuacja

Cel przedsięwzięcia: Celem programu jest stworzenie katalogu projektów architektonicznych współczesnej zabudowy dobrze zharmonizowanej z krajobrazem kulturowym poszczególnych regionów kulturowych województwa mazowieckiego.

Przedsięwzięcie C.1.4. Nasza żywa tradycja – kontynuacja

Cel przedsięwzięcia: Głównym celem programu jest ochrona i rozpowszechnianie dziedzictwa niematerialnego oraz rozbudowa portalu Mazowiecki Szlak Tradycji, będącego bazą zasobów tego dziedzictwa.

Cel strategiczny C.2. Wzmocnienie potencjału promocyjnego zabytków.

Przedsięwzięcie C.2.1. Tworzyć system promocji mazowieckiego dziedzictwa w serwisach internetowych.

Cel przedsięwzięcia: Skuteczna promocja mniej znanych elementów dziedzictwa w województwie mazowieckim w serwisach internetowych dzięki współpracy z podmiotami o utrwalonej renomie i potwierdzonej skuteczności promocji.

Przedsięwzięcie C.2.2. Mazowieckie konserwacje.

Cel przedsięwzięcia: Promocja zabytków dotowanych przez Samorząd Województwa.

Przedsięwzięcie C.2.3. Mazowiecki System Informacji Przestrzennej – Zabytki

Cel przedsięwzięcia: Stworzenie platformy zintegrowanego systemu informacji o zabytkach dla województwa mazowieckiego w ramach Mazowieckiego Systemu Informacji Przestrzennej.

- Strategia Rozwoju Powiatu Nowodworskiego na lata 2015 -2030 - uchwała Nr XIV/89/2015 Rady Powiatu Nowodworskiego z dnia 30 grudnia 2015 r.

Strategia Rozwoju Powiatu Nowodworskiego na lata 2015-2030 wyznacza główne kierunki rozwoju powiatu, wytycza cele do osiągnięcia.

Wizja powiatu nowodworskiego: Powiat nowodworski rozwija się dynamicznie i zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju. Mieszkańcy powiatu mają dostęp do walorów środowiska, edukacji na wysokim poziomie, miejsc pracy, kultury, wypoczynku, opieki zdrowotnej przy jednoczesnym poczuciu bezpieczeństwa publicznego. Kapitał społeczny mieszkańców powiatu i wysoki poziom usług publicznych są gwarantem rozwoju demograficznego oraz wysokiego poziomu życia.

Misja: Powiat nowodworski bezpiecznym, nowoczesnym i atrakcyjnym miejscem do życia, nauki i pracy.

Cel nadrzędny: wielokierunkowy rozwój powiatu z wykorzystaniem kapitału społecznego, potencjału gospodarczego i przyrodniczego.

Cele strategiczne:

Wyodrębniono siedem celów strategicznych:

1. Wzmacnianie tożsamości lokalnej i integracji społecznej,
2. Przeciwdziałanie bezrobociu,
3. Wspieranie procesów przedsiębiorczości,
4. Rozwój usług publicznych,
5. Rozwój infrastruktury technicznej,
6. Bezpieczeństwo,
7. Wykorzystanie potencjału przyrodniczego i turystycznego.

Powiat nowodworski powinien być miejscem atrakcyjnym zarówno do prowadzenia działalności gospodarczej, jak też miejscem atrakcyjnym do zamieszkania.

5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Zakroczym wykazuje zgodność z celami wszystkich gminnych dokumentów strategicznych:

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania gminy Zakroczym.**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zakroczym uchwalone uchwałą Rady Gminy Zakroczym nr XI/78/2011 z dnia 30 grudnia 2011 roku.

Studium określa politykę przestrzenną promującą zachowanie wartości dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym również dziedzictwa archeologicznego. Działania podejmowane mają dotyczyć w szczególności historycznych założeń przestrzennych, zespołów budowlanych i pojedynczych obiektów, form zakomponowanej zieleni, miejsc upamiętniających wydarzenia historyczne.

Obowiązek ochrony wartości kulturowych wynika z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku (Dz. U. z 2022 r. poz. 840 z późn. zm.). Nadzór nad wszelkimi działaniami w obrębie obiektów zabytkowych lub w ich sąsiedztwie ustala Wojewódzki Konserwator Zabytków, z którym powinny być uzgadniane wszelkie prace i zamierzenia inwestycyjne.

Ochronie podlegają wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz do ewidencji zabytków. Ochrona ta ma na celu zachowanie i utrzymanie ww. obiektów w jak najlepszym stanie poprzez odpowiednie zabiegi konserwatorskie, dobranie właściwych funkcji użytkowych, zapewnienie ekspozycji i powiązań widokowych oraz zachowanie właściwej skali obiektów przyległych. Zachowaniu podlegają również inne obiekty dziedzictwa kulturowego nie ujęte w rejestrze.

Ustala się ochronę kompozycji, powiązań widokowych oraz utrzymanie i kontynuację historycznych traktów i dróg.

Podstawą do ochrony zabytków powinno być sporządzenie i prowadzenie gminnej ewidencji zabytków. Postuluje się prowadzenie aktualizacji zbioru informacji o obiektach zabytkowych, opartej na stałej kontroli stanu technicznego, sposobu użytkowania. Wskazuje się na wprowadzenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy odpowiednich zaleceń co do zasad i metod ochrony zabytków i obiektów wartościowych kulturowo, w tym: określenia gabarytów, formy oraz zagospodarowania bezpośredniego otoczenia. W celu ochrony krajobrazu kulturowego i sylwety miasta postuluje się o wprowadzenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zapisów o maksymalnej wysokości obiektów przemysłowych i składowych do 13 m nad poziom terenu.

Postuluje się objęcie szczególną ochroną historycznego układu urbanistycznego i struktury przestrzennej miasta Zakroczym poprzez:

- utrzymanie historycznej linii zabudowy i podziału parcelacyjnego,
- odtworzenie mieszkalno-usługowego charakteru pierzei rynkowej,
- zachowanie skali zabudowy,
- zachowanie ekspozycji sylwety miasta z jej dominantami,

– wykluczenie lokalizacji obiektów dysharmonizującym i konkurującym z zabytkami.
Ponadto, proponuje się wytyczenie szlaku edukacyjnego prezentującego historię miasta i łączącego poszczególne obiekty dziedzictwa kulturowego

System forteczny Twierdzy Modlin jest znaczącą wartością kulturową gminy Zakroczym. Wskazuje się na całościowe zachowanie systemu fortecznego po przez dbanie o poszczególne obiekty oraz odtworzenie powiązań między fortami. Układ powiązań powinien zostać oparty na zachowanych drogach fortecznych tj.: od ul. Gałachy do Prochowni, od ul. Gałachy do Fortu 1, od ul. Ostrzykowizna do Fortu Henrysin, brukowaną drogą z ul. Ostrzykowizny przez Pieczoługi w kierunku Fortów XI B i XI C, drogą przez kompleks leśny pomiędzy Janowem a Szczypiornem do Fortu XIII Błogosławie.

Zdj. 1 Widok współczesny – fort nr 1

Zdj 2. Fort nr 1 z 1939 r,

Zaleca się ochronę poszczególnych obiektów fortyfikacji, która będzie polegać na zachowaniu dobrego stanu, rewaloryzacji i renowacji fortów, prochowni i ich otoczenia, określeniu stref ochronnych oraz właściwej ekspozycji obiektów w przestrzeni. Należy zapewnić właściwe użytkowanie fortów, a zwłaszcza nie dopuścić do dewastacji obiektów. Szczególną ochroną należy objąć forty wpisane do rejestru zabytków: Fortu Zakroczym 1, Fortu X A Henrysin, Fortu XI B Strubiny z pośrednim dziełem fortecznym D-4. Proponuje się tereny Fortu Zakroczym 1, Fortu X A Henrysin, Prochowni P-1 przeznaczyć na cele rekreacyjne i turystyczne.

Dodatkowo postuluje się wykonanie opracowania planistycznego dla Fortu Zakroczym 1 oraz Prochowni.

Dla parku i dworu „Jaworowy Dwór” z XVIII w. w Trębkach Nowych postuluje się ochronę i zachowanie dotychczasowego sposobu zagospodarowania na cele usługowe o funkcji turystycznej, rekreacyjnej.

W stosunku do zabytkowego cmentarza w mieście Zakroczym, miejsc pamięci oraz kapliczek wskazuje się na zachowanie szczególnej ochrony poprzez sposób zagospodarowania umożliwiający zachowanie i właściwą ekspozycję tych obiektów.

Wskazuje się na możliwość zachowania dostępu do obiektów w celach turystycznych i sprawowania kultu. Ponadto, zaleca się przeprowadzenie prac konserwatorskich cmentarza żydowskiego w mieście Zakroczym przy ul. Parowa Okólna, polegających na ustaleniu granic dawnego terenu grzebalnego, ogrodzenia oraz wyznaczenia ciągów komunikacyjnych.

Ochrona krajobrazu kulturowego obejmuje także dostosowywanie nowych form zagospodarowania i zabudowy do tradycyjnych, charakterystycznych dla danego miejsca. Przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego lub przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy zaleca się przeprowadzenie wnikliwej analizy cech otoczenia,

przestrzegania zasad kompozycyjnych a także wprowadzenia ustaleń dotyczących zasad i metod ochrony zabytków i pozostałych obiektów wartościowych kulturowo.

Szczegółowe wytyczne i granice stref ochrony konserwatorskiej dla zabytków archeologicznych będą ustalane na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Ilość stanowisk oraz zasięgi stref ochrony konserwatorskiej przewidziane do uwzględnienia w planach zagospodarowania przestrzennego, na skutek nowych odkryć, ustaleń lub uzupełniania ewidencji, mogą w następnych latach ulec zmianie.

Zachowany układ urbanistyczny miasta Zakroczym wraz ze skarpą wiślaną jest najistotniejszą wartością historyczną i krajobrazową gminy. Najdawniejszym elementem osadniczym Zakroczymia był gród usytuowany na wysokim brzegu Wisły (wzgórze Czubajka), wychodzącym do Wisły wąwozem. Miał kształt kolisty i otaczał go wał drewniano-ziemny. Połączony był z samodzielnym podgrodzem targowym o kształcie wydłużonego owalu z obwałowaniem. Miejsce lądowania z przeprawą odpowiadało wylotowi ul. Rybackiej. W XIII w. powstała osada targowa na płaskowyżu skarpy wiślanej (w miejscu obecnego Rynku). Na jej miejscu w XVI w. zostało rozplanowane miasto lokacyjne

Ze wszystkich stron z wyjątkiem północy miasto posiadało naturalne warunki obronne (wysoką skarpe, parowy). Rynek miejski nie był usytuowany centralnie ze względu na bezpośrednie powiązanie z drogą do przeprawy. W XVI w. miasto rozwijało się w kierunku północnym i zachodnim od miasta lokalizacyjnego. Prawdopodobnie w miejscu obecnego skrzyżowania ul. Warszawskiej i ul. o. H. Koźmińskiego był zlokalizowany drugi Rynek. W XVI w., osadnictwo rozwijało się spontanicznie wzdłuż traktów i w parowach. Powstało osiedle przy ul. Rady Narodowej. Po II wojnie światowej zniszczone miasto odbudowywane było w sposób przypadkowy, głównie przy ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej – Klasztornej. Do dnia dzisiejszego częściowo zachowała się historyczna struktura przestrzenna miasta Zakroczym – przede wszystkim układ urbanistyczny miasta lokacyjnego. Najcenniejsze budynki stanowiące o charakterze miasta są zachowane dość dobrze. Na szczególną uwagę w strukturze przestrzennej miasta zasługuje Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego. Usytuowany swą ciężką bryłą pomiędzy dwoma wąwozami, na wysokim brzegu Wisły przypomina o niegdysiejszym charakterze obronnym. Wraz z bogatym krajobrazem tworzy wzdłuż rzeki niezwykle ciekawą sylwetę miasta. Od rynku dostępny jest poprzez zabytkową bramę, która stanowi jeden z nielicznych wartościowych elementów zabudowy rynku. Rynek Staromiejski wymaga szczegółowych opracowań architektonicznych, ponieważ obecnie charakteryzuje się dosyć przypadkową, mało reprezentacyjną zabudową. Obecnie układ urbanistyczny i struktura przestrzenna średniowiecznego miasta Zakroczymia wymaga podjęcia działań zabezpieczających zachowanie oraz utrwalenie wartości zabytkowych i kulturowych miasta kształtowanego historycznie.

Inne obiekty dziedzictwa kulturowego:

- Obiekty kultu i pamięci narodowej:
 - krzyże i kapliczki,
 - pomniki (w tym Pomnik "Latarnia" w Zakroczymiu upamiętniający powstańców z 1831 r. i 1863 r. oraz poległych w latach 1939 – 1945),
 - miejsca pamięci,
 - groby żołnierzy z okresu wojny,

- cmentarze (w tym nieczynny żydowski z XVIII w. przy ul. Parowa Okólna).
- Drogi forteczne najbardziej czytelne w terenie i posiadające walory krajobrazowe:
 - od ul. Gałachy do Prochowni,
 - od ul. Gałachy do Fortu 1,
 - od ul. Ostrzykowizna do Fortu Henrysin,
 - brukowana droga z ul. Ostrzykowizny przez Pieczoługi w kierunku Fortów XI B i C,
 - droga przez kompleks leśny pomiędzy Janowem a Szczypiornem do Fortu Błogosławie.
- Stanowiska archeologiczne.
 - na terenie gminy Zakroczym znajdują się również liczne zabytki (stanowiska) archeologiczne. Stanowiskiem o wielkiej wartości jest grodzisko wczesno-średniowieczne z XI – XIII w. zwane „Czubajka” (nr ew. AZP 52-62/12). Zabytek ten, posiadający własną formę krajobrazową, należy zachować jako świadectwo historyczne, utrzymywać w należytym stanie i odpowiednio eksponować w terenie. Zabytkami archeologicznymi o znacznej wartości naukowej, na terenie których 41 wskazane jest unikanie zabudowy i zalesienia, to pozostałości osad średniowiecznych i nowożytnych oznaczone numerami ew. AZP 51-63/13 i 52-62/13.
 - pozostałe stanowiska archeologiczne mają numery ew. AZP 52-62/9, 10; 51-62/1, 2, 3, 4, 5; 51-63/14; 52-61/34, 35, 36, 37, 38; 52-62/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 20; 52-63/1.
 - ochronie podlegają również relikty archeologiczne związane z funkcjonowaniem miasta historycznego Zakroczym.

Wszelka działalność inwestycyjna, roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności w tych miejscach wymagać będzie przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych, których zakres uzgodniony zostanie z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Podstawowe wytyczne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego gminy:

Za podstawową wartość kulturową obszaru uznaje się: historyczny układ dróg i traktów, powiązane z nimi osadnictwo, układ fortów Twierdzy Modlin, układ sieci osadniczej wsi, układ majątków ziemskich, a w szczególności układ historyczny miasta Zakroczym.

Ochrona dziedzictwa kulturowego miasta Zakroczym oparta jest o ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym (Uchwała Nr XI/54/2007 Rady Gminy Zakroczym z dnia 26 września 2007 r.) dotyczące wartości kulturowych:

- Ochrona wszystkich elementów środowiska i zagospodarowania przestrzennego posiadających wartości przyrodniczo-przestrzenno-kulturowe;
- Zachowanie właściwej skali zagospodarowania i przekształceń terenów w sposób zachowujący wartości i lokalny charakter obszaru;
- Zwiększenie roli turystycznej historycznego szlaku wodnego rzeki Wisły;
- Ochrona wszystkich obiektów o charakterze zabytkowym, nie objętych ochroną prawną, a stanowiących wartość kulturową i będących przedmiotem lokalnej tradycji oraz stanowiących kolekcje, zbiory, muzea, domy tradycji lokalnej, związanej z kulturą;
- Promowanie informacji o wartościach kulturowo-przyrodniczych gminy i stworzenie systemu szlaków, tras turystycznych, wspólnie z gminami sąsiednimi, pozwalających na propagowanie tych wartości i ich ochronę;

- Zakaz prowadzenia upraw rolnych na terenach fortów, uczynienie zachowanych elementów z popularyzacją informacji na ich temat;
- Ochrona układu historycznego Miasta Zakroczym:
 - uczynienie historycznego układu dróg i traktów, drogi do przeprawy;
 - uczynienie historycznego układu parcelacji miasta lokacyjnego i nowego miasta;
 - wprowadzenie nowej zabudowy nawiązującej do charakteru, skali i formy istniejącej zabudowy lokalnej małego miasteczka oraz nie będącej konkurencyjną dla istniejących dominant w krajobrazie miasta (Kościoła Podwyższenia Krzyża Świętego, Kościoła św. Wawrzyńca i klasztoru oo. kapucynów, grodziska „Czubajka”);
 - wprowadzenie strefy ograniczenia wysokości na terenie od zespołu staromiejskiego w kierunku wschodnim oraz na obrzeżach miasta;
 - odtworzenie i uzupełnienie pierzei Rynku z wprowadzeniem funkcji przywracających jego dawny charakter;
 - ochrona wszystkich budynków o charakterze zabytkowym, oraz nie objętych ochroną prawną, a stanowiących wartość kulturową i będących przedmiotem lokalnej tradycji;
 - uporządkowanie zdewastowanej zabudowy w parowach i na skarpie wiślanej oraz likwidacja śmietnisk, rekultywacja przez właściwe zazielenienie i wyznaczenie tras spacerowo- widokowych;
 - wykorzystanie walorów historyczno-kulturowych miasta do promocji gminy.

Wymagania konserwatorskie niezbędne do zapewnienia skutecznej ochrony dziedzictwa kulturowego:

- Wszelkie prace i roboty inwestycyjne (w tym odnawianie, rekonstruowanie, konserwowanie, zdobienie, uzupełnianie, przemieszczanie zabytków nieruchomych z naruszeniem kompozycji układu terenowego i.t.p) przy zabytkach oraz prace wykopalskowe wolno prowadzić tylko za zezwoleniem właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- Bezwzględna ochrona obiektów znajdujących się w rejestrze oraz obowiązek uzgadniania, w przypadku sporządzania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, przez organy gminy z wojewódzkim konserwatorem zabytków wszelkich inwestycji mających wpływ na w/w obiekty oraz obowiązek poinformowania inwestorów o obowiązkach wynikających z obowiązujących w tym zakresie przepisów prawa,
- Przy sporządzaniu planów miejscowych, w trakcie działań inwestycyjnych należy uwzględnić ochronę obiektów kultu i pamięci narodowej – zapewnić im właściwą ekspozycję i skalę obiektów otaczających oraz ochronę powiązanej z nimi zieleni.

• **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy Zakroczym:**

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym w rejonie centrum – część A, przyjętym uchwałą nr LXVI/634/2023 Rady Miejskiej w Zakroczymiu z dnia 22 sierpnia 2023 r., który obejmuje swoim zasięgiem cały układ urbanistyczny włączony do wojewódzkiej ewidencji, obowiązują następujące zapisy dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych:

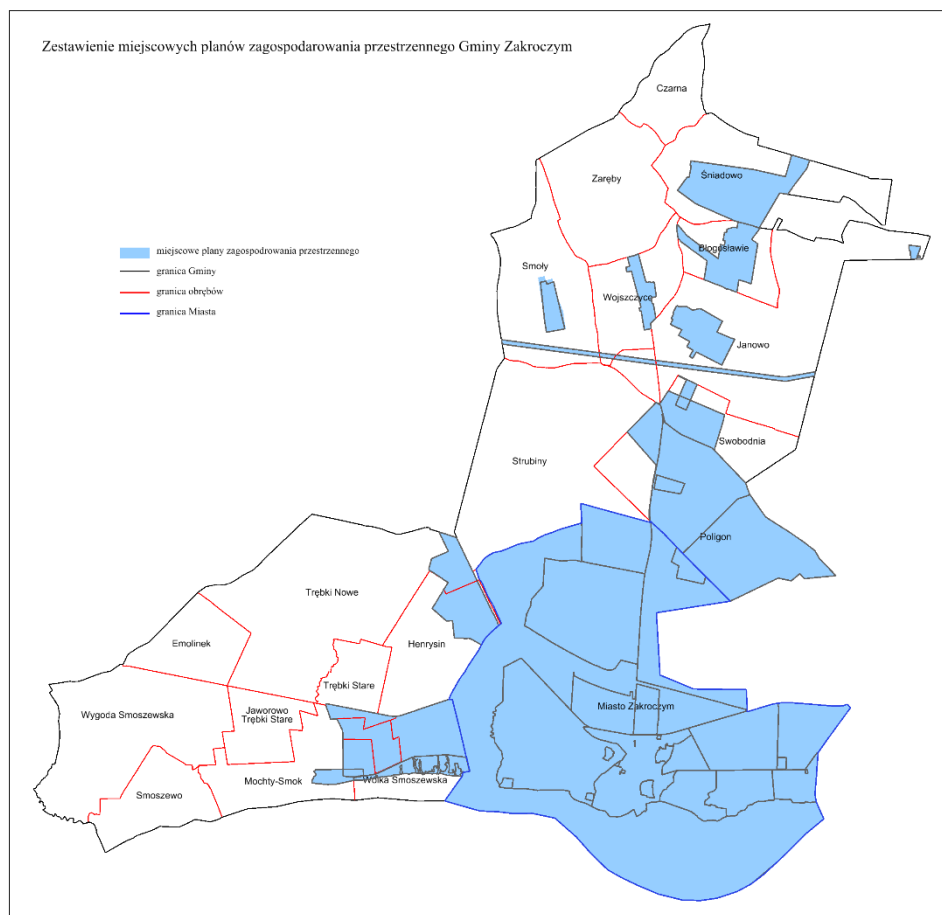
- 1) Ustala się wyznaczenie strefy konserwatorskiej układu urbanistycznego – A ścisła strefa ochrony konserwatorskiej i B strefa pośredniej ochrony konserwatorskiej, wpisaną do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków, w granicach wskazanych na rysunku planów, w których zasięgu obowiązują ustalenia zgodne z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 2) dla wymienionych w pkt 1 stref A i B obowiązują:
 - a) uczytelnienie historycznego układu przestrzennego i parcelacji,
 - b) dla nowych obiektów nakaz dostosowania gabarytów, materiałów wykończeniowych, kolorystyki, układu i formy dachu do występujących w obiektach historycznych tworzących zabytkowy układ urbanistyczny,
 - c) nakaz zachowania spójności z historycznym charakterem obiektów małej architektury i oświetlenia,
 - d) ustala się maksymalną wysokość obiektów i urządzeń infrastruktury technicznej – 15 m;
- 3) ustala się ochronę niżej wymienionych zabytków archeologicznych:
 - a) stanowisk archeologicznych nr AZP 52-62/8, 52-62/9, 52-62/10, 52-62/11, 52-62/12, 52-92/17, 52-62/28, 52-62/29, 52-62/31, 52-62/32, 52-62/33, 52-62/34, 52-62/35, 52-62/36, 52-62/37, 52-62/38, 52-62/39, 52-62/43, 52-62/41, 52-62/42, 52-62/43, 52-62/44, 52-62/45, 52-62/46, 52-62/47, w formie strefy ochrony konserwatorskiej, oznaczonych numerami właściwych stanowisk archeologicznych, w granicach zgodnych z oznaczeniami na rysunku planu,
 - b) pozostałości dawnego osadnictwa Zakroczymia, w formie strefy ochrony konserwatorskiej, oznaczonych numerami 52-62a, 52-62b i 52-62/11, w granicach zgodnych z oznaczeniami na rysunku planu;
- 4) na terenie 9.MN znajduje się obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków (ul. Klasztorna 12), podlegający ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 5) na terenie 9.MN-U znajduje się obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków (ul. Warszawska 18), podlegający ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 6) na terenie 3.MN-U znajduje się obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków (ul. Koźmińskiego 41), podlegający ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 7) na terenie 1.MW-U znajduje się obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków (ul. Koźmińskiego 39), w jej zasięgu obowiązują ustalenia zgodne z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 8) na terenie 6.U znajduje się obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków (ul. Warszawska 7), podlegający ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 9) na terenie 1.Ukr znajduje się obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1121/140 - Klasztor oo. Kapucynów z zespołu sakralnego, podlegający ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;

- 10) na terenie 1.Ukr znajduje się obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1121/140 – Kościół Św. Wawrzyńca z zespołu sakralnego, podlegający ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 11) na terenie 1.Ukr znajduje się obiekt wpisany do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków – bramki przy kościele, podlegający ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 12) na terenie 2.Ukr znajduje się obiekt wpisany do rejestru zabytków pod numerem 1122/144 - Kościół Podwyższenia Krzyża Św., podlegający ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 13) na terenie 2.Ukr znajduje się obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków – plebania ul. Kościelna, podlegający ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 14) na terenie 1.UT znajduje się obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków – piwnice gotyckie tzw. „Zamku”, podlegający ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 15) teren 1.ZC wpisany jest do rejestru zabytków pod numerem 1469 - Cmentarz parafialny (wraz ze starodrzewem), który podlega ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 16) na terenie 1.KDZ znajduje się obiekt wpisany do gminnej ewidencji zabytków – „Słup kilometrowy”, podlegający ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 17) na terenach 1.KP i 2.UKr znajduje się obiekt wpisany do wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków – brama przy kościele Podwyższenia Krzyża Św., podlegający ochronie na podstawie przepisów odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 18) teren 10.MNp, 11.MNp, 20.MNp, 21.MNp, 3.MN, 6.MN-U, 7.MN-U, 1.MW-MN-U, 8.U, 1.UA, 5.ZN, 6.ZN, 7.ZN, 8.ZN, 12.ZN, 15.ZN, 11.KDD, 12.KDD, 4.KPJ, 8.KPJ, 9.KPJ, 2.KPX, 1.KP częściowo oraz tereny 9.MNp, 4.MN, 5.MN, 6.MN, 7.MN, 8.MN-U, 2.MW-U, 7.U, 2.Ukr, 3.KPJ, 5.KPJ, 6.KPJ, 1.KPX, 3.KP w całości znajdują się w strefie otoczenia obiektu wpisanego do rejestru zabytków pod numerem 1122/144 - Kościół Podwyższenia Krzyża Św. w promieniu 150 m od zabytku, w jej zasięgu obowiązują ustalenia zgodne z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 19) tereny 3.MN-U, 15.MN-U, 2.MW-MNi, 1.MW-U, 1.Ukr, 1.KDZ, 15.KPJ częściowo znajdują się w strefie otoczenia obiektu wpisanego do rejestru zabytków pod numerem 1121/140 - Kościół św. Wawrzyńca z zespołu sakralnego w promieniu 50 m od zabytku, w jego zasięgu obowiązują ustalenia zgodne z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym;
- 20) tereny 3.MN-U, 2.MN-U, 15.MN-U, 2.MW-MNi, 1.Ukr, 1.KDZ, 2.KPJ, 15.KPJ częściowo znajdują się w strefie otoczenia obiektu wpisanego do rejestru zabytków pod numerem 1121/140 - Klasztor oo. Kapucynów z zespołu sakralnego w promieniu 50 m od

zabytku, w jego zasięgu obowiązują ustalenia zgodne z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także dotyczącymi postępowania z zabytkami w procesie budowlanym.

Oprócz zapisów ogólnych dotyczących stref konserwatorskich, zabytków znajdują się ustalenia szczegółowe dotyczące ochrony zabytków archeologicznych, czy zapisy dotyczące zachowania osi widokowych, rewaloryzacji, ochrony istniejącego grodziska „Czubajka”.

W pozostałych planach miejscowych w obszarach historycznych obiektów ustala się ochronę obiektów i obszarów poprzez zagospodarowanie terenu w sposób umożliwiający zachowanie i rewaloryzację oraz właściwą ekspozycję zabytków.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy Zakroczym			
Lp.	Nazwa planu	Pow. [ha]	Nr i data uchwały RG
1.	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Zakroczym - "Mazowiecka Specjalna Strefa Ekonomiczna"	335,5	63/X/99 z dnia 19.07.1999 r.
2.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Zakroczym w terenach przewidzianych do urbanizacji oraz terenach, przez które przebiega ropociąg "Przyjaźń," we wsiach: Smoły, Wojszczyce, Swobodnia, Janowo oraz terenach ALP - Etap I	29,16	143/XXVII/2005 z dnia 16.02.2005 r.
3.	Miejscowy plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Zakroczym w terenach przewidzianych do urbanizacji oraz terenach, zez które przebiega ropociąg "Przyjaźń," we	130,38	IX/42/2007 z dnia 18.06.2007 r.

	wsiach: Smoły, Wojszczyce, Swobodnia, Janowo oraz terenach ALP - Etap II.		
4.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym	1994,42	XI/54/2007 z dnia 26.09.2007 r.
5.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla części obszaru Gminy obejmującego działki o nr ew. 278/5, 278/6 i 281/1 położonych w miejscowości Janowo	2,6	XLIV/304/2017 z dnia 28.11.2017 r.
6.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym obejmującego obręb ewidencyjny 0004 01-04 oraz działki ewidencyjne nr 21/2, 23/1, 23/2, 26, 27/3, 28, 30 i 34 w obrębie ewidencyjnym 0003 01-03, działkę ewidencyjną nr 20/28 w obrębie ewidencyjnym 0006 01-06, działkę ewidencyjną nr 33/3 w obrębie ewidencyjnym 0009 01-09, działki ewidencyjne 103/2, 103/3 w obrębie ewidencyjnym 0026 02 -17	35,47	XLIV/305/2017 z dnia 28.11.2017 r.
7.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym obejmującego obręb ewidencyjny 0024 02-15	49,07	XLIV/306/2017 z dnia 28.11.2017 r.
8.	w Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym obejmującego obręb ewidencyjny 0005 01-05	44,85	XLIV/307/2017 z dnia 28.11.2017 r.
9.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym, obejmującego obręb ewidencyjny 0023 02-14, z wyłączeniem części działki ewidencyjnej numer 45/4 oraz obejmującego działki ewidencyjne o numerach 1, 2, 3, 4, 5, 6/1, 6/2, 7, 8, 9, położone w obrębie 0025 02-16	31,44	XLVI/329/2018 z dnia 30.01.2018 r.
10.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym obejmującego obręb ewidencyjny 0022 02-13	72,83	XLVI/330/2018 z dnia 30.01.2018 r.
11.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym obejmującego obręb ewidencyjny 0021 02-12	97,1	XLVI/331/2018 z dnia 30.01.2018 r.
12.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego południowo-wschodniej części obrębu ewidencyjnego 0007 Mochty-Smok w gminie Zakroczym	10,38	VI/50/2019 z dnia 29.03.2019 r.
13.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym w rejonie skrzyżowania ulic Kapitana Tadeusza Doranta i Płońskiej	55,75	VIII/64/2019 z dnia 26.04.2019 r.
14.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym w rejonie skrzyżowania ulic Kapitana Tadeusza Doranta i Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej	24,72	XVIII/171/2020 z dnia 24.01.2020 r.
15.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Zakroczym części obrębu ewidencyjnego 0017 Wólka Smoszeńska, 0007 Mochty-Smok i 0015 Trębki Stare	149,06	XX/186/2020 z dnia 23.03.2020 r.
16.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Zakroczym części obrębu ewidencyjnego 0017 Wólka Smoszeńska, 0007 Mochty-Smok i 0015 Trębki Stare - część II	28,77	XXIV/225/2020 z dnia 25.08.2020 r.
17.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym w rejonie ulicy Duchowizna	228,14	XXXVII/336/2021 z dnia 24.06.2021 r.
18.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Zakroczym części obrębu Poligon - część II	180,15	XXXVIII/352/2021 z dnia 27.07.2021 r.
19.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym w rejonie Lotniska Modlin - część II	128,13	XXXIX/358/2021 z dnia 20.08.2021 r.
20.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Tylnej w miejscowości Zakroczym	0,6	XLVII/436/2022 z dnia 22.03.2022 r.

21.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu działki o numerze ewidencyjnym 30 obręb 02-13 w miejscowości Zakroczym	2,28	XLVII/437/2022 z dnia 22.03.2022 r.
22.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym obejmujący działki o nr ewid. 103/2, 103/3 obręb 02-17	2,36	LX/553/2023 z dnia 30.03.2023 r.
23.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części obrębu 0014 Trębki Nowe i części obrębu 0004 Henrysin wzdłuż trasy S7 w gminie Zakroczym	84,93	LX/554/2023 z dnia 30.03.2023 r.
24.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części obrębu 0013 Swobodnia w gminie Zakroczym	7,27	LX/555/2023 z dnia 30.03.2023 r.
25.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym w rejonie trasy S7, ulicy Kapitana Tadeusza Doranta i ulicy Pieczoługi	211,83	LXII/576/2023 z dnia 29.05.2023 r.
26.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym obejmującego obręb ewidencyjny 0012 02-03	81,6	LXIII/591/2023 z dnia 28.06.2023 r.
27.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części obrębu 0012 Śniadowo w gminie Zakroczym	108,97	LXV/603/2023 z dnia 27.07.2023 r.
28.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym w rejonie centrum - część A	107,53	LXVI/634/2023 z dnia 22.08.2023 r.
29.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu działki o numerze ewidencyjnym 6/9 obręb 02-15 w miejscowości Zakroczym	0,13	LXVIII/657/2023 z dnia 24.10.2023 r.
30.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zakroczym w rejonie ul. Utrata	0,13	LXX/693/2023 z dnia 28.12.2023 r.
31.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części obrębu 0001 Błogosławie w gminie Zakroczym	59,74	V/33/2024 z dnia 30.07.2024 r.

5.2 Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1 Zarys historyczny gminy Zakroczym

Zakroczym jest jednym z najstarszych miast polskich oraz jednym z najstarszych grodów na Mazowszu. Najwcześniejsze wzmianki o Zakroczymiu pojawiły się w 1065 r. w „Falsyfikacie Mogileńskim”. Dotyczyły grodu usytuowanego na wysokim brzegu Wisły, na wzgórzu „Czubajka”.

W XII- XIII w. gród z podgrodzem o charakterze handlowym zlokalizowany był na skrzyżowaniu szlaków z Pomorza na Ruś oraz szlaku solnego. Był on ośrodkiem kasztelanii zakroczymskiej, obejmującym tereny po obu stronach Wisły, w tym na południu od miejscowości Służewo oraz Kawęczyno, Kamion i Gocław na prawym brzegu Wisły. Gród kasztelański był załącznikiem obecnego miasta i stanowił jeden z najstarszych grodów tworzących grupę warowni nadwiślańskich.

W 1374 r. miasto Zakroczym zostało stolicą Ziemi Zakroczymskiej w Księstwie Mazowieckim, potem w Województwie Mazowieckim. Było miejscem sądów grodzkich i ziemskich. W ciągu XIV- XVI w. odbyło się tu 21 zjazdów książęcych, na których uchwalono ustawy i ustawiano prawo.

W 1422 r. Zakroczym uzyskał prawa miejskie, zaś lokację na prawie chełmińskim w 1448 r. Do miasta należały wsie: Wrona z 2 młynami, Radzików z folwarkiem, Kobłowice,

Mogilno z młynem wodnym i folwarkiem, Suchodół, Koszowo i Gałachy. Do dziś zachował się układ starego miasta średniowiecznego z rynkiem, siecią ulic i parcelacją.

Rozkwit miasta Zakroczym przypadł na XV – XVI w. Stał się ośrodkiem handlu zbożem i drewnem. Od 1526 r., po włączeniu Mazowsza do Korony, znaczenie Zakroczymia jako ośrodka władzy znacznie wzrosło. W tym okresie utworzone zostało Starostwo Zakroczymskie, które obejmowało miasta Zakroczym, Serock oraz wsie Wrona, Koszow, Mogilno, Suchodół, Gałachy, Kazuń, Grochole.

W poł. XVII w. i XVIII w. miasto Zakroczym stopniowo upadało. Przyczyniło się do tego zajęcie miasta przez Szwedów, następnie przez Rosjan oraz wojna północna, rekwizycje rosyjskie oraz odsunięcie się od głównego koryta Wisły.

Podczas Powstania Listopadowego, po upadku Warszawy w 1831 r. do Zakroczymia przeniósł się Rząd i Sejm powstańczy.

W latach 1883-1888 trwała budowa Fortu 1 Zakroczym w ramach pierwszego pierścienia fortów Twierdzy Modlin. Umocnienia zewnętrznego pierścienia fortecznego powstawały w latach 1912-1915. We wrześniu 1939 roku, podczas obrony Twierdzy Modlin, Zakroczym przechodzi z rąk do rąk. W 1944 r. na terenie Fortu 1 (Fortu Zakroczymskiego) został utworzony niemiecki obóz przejściowy dla mieszkańców Warszawy i okolic. W 1945 r. miasto Zakroczym zostało wyzwolone. Wojna spowodowała ogromne (około 78%) zniszczenia miasta.

5.2.2 Zabytki nieruchome w gminie Zakroczym.

Na terenie gminy Zakroczym znajduje się kilkadziesiąt niżej wymienionych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków				
Lp.	Miejscowość	Rodzaj obiektu	Forma ochrony	Lokalizacja
1.	Zakroczym	Klasztor oo. Kapucynów z zespołu sakralnego	Rejestr zabytków Decyzja nr 1121/140 z dnia 08.06.1958 r.	Zakroczym, ul. Koźmińskiego 36
2.	Zakroczym	Kościół św. Wawrzyńca z zespołu sakralnego	Rejestr zabytków Decyzja nr 1121/140 z dnia 08.06.1958 r.	Zakroczym, ul. Koźmińskiego 36
3.	Zakroczym	Kościół Podwyższenia Krzyża Św. Wraz z otoczeniem w promieniu 150 m	Rejestr zabytków Decyzja nr 1121/140 z dnia 08.06.1958 r.	Zakroczym, ul. Rynek
4.	Trębki Nowe	Dwór, budynek gospodarczy z zespołu dworskiego, park dworski	Rejestr zabytków Decyzja A-1217 z dnia 06.01.1983 r.	Trębki Nowe 100A
5.	Zakroczym	Cmentarz parafialny	Rejestr zabytków Decyzja A-1469 z dnia 20.02.1991 r.	Zakroczym, ul. Koźmińskiego
6.	Zakroczym	Fort I (Twierdza Modlin) - zespół	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
7.	Zakroczym	Fort I „Wielki” schron pogotowia (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13

8.	Zakroczym	Fort I „Wielki” schron pogotowia kaponiery barkowej II (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
9.	Zakroczym	Fort I, galeria kontrminowa (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
10.	Zakroczym	Fort I, kaponiera barkowa pld. (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
11.	Zakroczym	Fort I, kaponiera barkowa pln. (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
12.	Zakroczym	Fort I, kaponiera barkowa przeciwskarpa pln. (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
13.	Zakroczym	Fort I, kaponiera barkowa przeciwskarpie pld. (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
14.	Zakroczym	Fort I, kaponiera czołowa z przelotnią. (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
15.	Zakroczym	Fort I, kaponiera szyjowa - działobitnia (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
16.	Zakroczym	Fort I, koszary szyjowe (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
17.	Zakroczym	Fort I, schron pogotowia kaponiery bark I (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
18.	Zakroczym	Fort I, schron pogotowia kaponiery barkowej I (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
19.	Zakroczym	Fort I, schron pogotowia kaponiery barkowej II (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
20.	Zakroczym	Fort I, schron pogotowia kaponiery czoł I (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
21.	Zakroczym	Fort I, schron pogotowia kaponiery	Rejestr zabytków	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13

		czołowej II (Twierdza Modlin) w zespole fortu	Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	
22.	Zakroczym	Fort I, „Mały” pld. schron pogotowia	Rejestr zabytków Decyzja A-948 z dnia 24.01.2000.r.	Zakroczym, ul. Byłych Więźniów Twierdzy Zakroczymskiej 13
23.	Strubiny	Punkt oporu nr 4 (Twierdza Modlin) wraz z drogą dojazdową	Rejestr zabytków Decyzja nr 27 z dnia 01.03.2002 r.	Strubiny
24.	Henrysin	Fort X „Henrysin” (Twierdza Modlin) (wraz z drogą dojazdową) -kaponiera przeciwskarpowa w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-26 z dnia 01.03.2002 r.	Henrysin
25.	Henrysin	Fort X „Henrysin” (Twierdza Modlin) (wraz z drogą dojazdową) -kazamaty tradytora w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-26 z dnia 01.03.2002 r.	Henrysin
26.	Henrysin	Fort X „Henrysin” (Twierdza Modlin) (wraz z drogą dojazdową) -wieżyczka obserwacyjna w zespole fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-26 z dnia 01.03.2002 r.	Henrysin
27.	Henrysin	Fort X „Henrysin” (Twierdza Modlin) – zespół fortu	Rejestr zabytków Decyzja A-26 z dnia 01.03.2002 r.	Henrysin
28.	Henrysin	Fort X „Henrysin” (Twierdza Modlin) – kaponiera przeciwskarpowa z przelotnią w Forcie	Rejestr zabytków Decyzja A-26 z dnia 01.03.2002 r.	Henrysin
29.	Zakroczym	Prochownia I i II, zaplecze fortu I, „Gałachy” (Twierdza Modlin)	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Gałachy Prochownia
30.	Zakroczym	Punkt oporu nr 1 (Fort XA, XB) - zespół	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Zakroczym – ul. Uroczysko
31.	Zakroczym	Fort XI A (Twierdza Modlin) - zespół	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Zakroczym – ul. Uroczysko
32.	Błogosławie	Fort XIII Błogosławie	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Błogosławie
33.	Janowo	Fort XII (Twierdza Modlin) - zespół	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Janowo
34.	Zakroczym	Bramki przy Kościele św. Wawrzyńca	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Koźmińskiego 36
35.	Zakroczym	Brama przy kościele parafialnym p.w. podwyższenia Krzyża Świętego	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Rynek

36.	Zakroczym	Cmentarz żydowski	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Parowa Okólna
37.	Zakroczym	Mogiła z czasów najazdu szwedzkiego	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Duchowizna
38.	Zakroczym	Układ urbanistyczny	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Miasto Zakroczym
39.	Zakroczym	Dom wielorodzinny	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Koźmińskiego 10
40.	Zakroczym	Park letniskowy	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Gałachy 15C, 16B
41.	Smoszewo	Park	Wojewódzka Ewidencja Zabytków	Smoszewo 5
42.	Zakroczym	Mogiła zbiorowa Cyganów zamordowanych w 1944 r.	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Duchowizna,
43.	Zakroczym	Latarnia	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, Rynek
44.	Zakroczym	Budynek mieszkalny - plebania	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Kościelna
45.	Zakroczym	Budynek dawnego gmachu hipotecznego	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Warszawska 7
46.	Zakroczym	Budynek i oficyna	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. O.H. Koźmińskiego 39, 41
47.	Zakroczym	Piwnice tzw. „Zamku”	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Starostwo 20
48.	Zakroczym	Budynek mieszkalny	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Warszawska 18
49.	Zakroczym	Budynek mieszkalny	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Warszawska 29
50.	Zakroczym	Budynek mieszkalny	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Klasztorna 12
51.	Zakroczym	Studnia carska	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Forteczna
52.	Smoszewo	Pałac	Gminna Ewidencja Zabytków	Smoszewo 5
53.	Smoszewo	Budynek mieszkalny (na etapie wyłączenia z GEZ)	Gminna Ewidencja Zabytków	Smoszewo 3
54.	Zakroczym	kapliczka	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Warszawska
55.	Zakroczym	kapliczka	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Gałachy
56.	Zakroczym	Słup kilometrowy	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, ul. Koźmińskiego
57.	Zakroczym	kapliczka	Gminna Ewidencja Zabytków	Zakroczym, Uroczysko

58.	Błogosławie	kapliczka	Gminna Ewidencja Zabytków	Błogosławie
59.	Henrysin	kapliczka	Gminna Ewidencja Zabytków	Henrysin
60.	Janowo	krzyż	Gminna Ewidencja Zabytków	Janowo
61.	Mochty - Smok	krzyż	Gminna Ewidencja Zabytków	Mochty-Smok
62.	Smoły	krzyż	Gminna Ewidencja Zabytków	Smoły
63.	Smoły	krzyż	Gminna Ewidencja Zabytków	Smoły
64.	Strubiny	krzyż	Gminna Ewidencja Zabytków	Strubiny
65.	Swobodnia	krzyż	Gminna Ewidencja Zabytków	Swobodnia
66.	Trębki Nowe	kapliczka	Gminna Ewidencja Zabytków	Trębki Nowe
67.	Wojszczyce	kapliczka	Gminna Ewidencja Zabytków	Wojszczyce
68.	Wólka Smoszeńska	kapliczka	Gminna Ewidencja Zabytków	Wólka Smoszeńska
69.	Wygodna Smoszeńska	kapliczka	Gminna Ewidencja Zabytków	Wygodna Smoszeńska
70.	Zaręby	krzyż	Gminna Ewidencja Zabytków	Zaręby
71.	Zaręby	krzyż	Gminna Ewidencja Zabytków	Zaręby

Zdj. 3. Kapliczka św. Izydora w Wygodzie Smoszeńskiej

5.2.3 Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy Zakroczym znajduje się sześćdziesiąt dziewięć stanowisk archeologicznych. Część z nich została odkryta i udokumentowana dzięki przypadkowym odkryciom, pozostała część została ujawniona na podstawie systematycznej badań inwentaryzacyjnych, prowadzonych w ramach ogólnopolskiego programu „Archeologiczne Zdjęcie Polski” (AZP).

Lista stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Zakroczym					
Nr	Miejscowość	Nr obszaru AZP	Nr st. na obszarze AZP	Funkcja	Chronologia
1.	Czarna	50-62	9	śląd osadnictwa	epoka kamienia – wczesna epoka brązu
2.	Czarna	50-62	10	śląd osadnictwa	neolit, wczesna epoka brązu
				śląd osadnictwa	wczesna epoka brązu
3.	Strubiny Stare	51-62	1	śląd osadnictwa	okres wczesnośredniowieczny okres średniowieczny
4.	Smoły	51-62	2	śląd osadnictwa	okres halsztacki
5.	Zaręby	51-62	3	śląd osadnictwa	XIII w.
				śląd osadnictwa	XIV-XVI w.
6.	Zaręby	51-62	4	śląd osadnictwa	
7.	Janowo	51-63	12	śląd osadnictwa	
8.	Swobodnia	51-63	13	śląd osadnictwa	epoka kamienia – wczesna epoka brązu
				osada	XIII-XV w.
				osada	XV-XVII w.
				osada	XVI-XVII w.
9.	Modlin Nowy (PGR) obecnie Poligon	51-63	14	śląd osadnictwa	wczesna epoka brązu
				śląd osadnictwa	okres starożytny
10.	Wygoda Smoszewska	52-61	34	śląd osadnictwa	okres starożytny
				śląd osadnictwa	okres średniowieczny/nowożytny
11.	Wygoda Smoszewska	52-61	36	śląd osadnictwa	epoka kamienia – wczesna epoka brązu
				śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze/średniowiecze – XIII-XIV w.
12.	Wygoda Smoszewska	52-61	37	cmentarzysko	neolit
				cmentarzysko ciałopalne	

13.	Smoszewo	52-61	35	śląd osadnictwa	
14.	Smoszewo	52-61	38	cmentarzysko ciałopalne	
15.	Smoszewo	52-61	39	ślady osadnictwa	okres halsztacki i lateński
16.	Smoszewo	52-61	40	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich
17.	Mochty-Smok	52-62	1	śląd osadnictwa	starożytność
				osada	XII/XIII-XIV w.
				osada	XVI-XVII w.
18.	Mochty-Smok	52-62	20	ślady osadnictwa	okres lateński, okres wpływów rzymskich
19.	Mochty-Smok	52-62	21	ślady osadnictwa	wczesna epoka brązu
20.	Trębki Stare (obecnie Trębki Nowe)	52-62	2	śląd osadnictwa	XIII w.
				osada	XIV – XV w.
21.	Trębki Stare (obecnie Trębki Nowe)	52-62	3	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich
				śląd osadnictwa	okres średniowieczny
22.	Trębki Stare	52-62	16	śląd osadnictwa	epoka kamienia – wczesna epoka brązu
				osada	XIV-XV w.
23.	Trębki Nowe	52-62	14	śląd osadnictwa	epoka kamienia – wczesna epoka brązu
				osada	XII-XIII/XIV w.
				osada	XV/XVI w.
24.	Trębki Nowe	52-62	15	osada	XII-XIII/XIV w.
				osada	XIV/XV w.
25.	Trębki Nowe	52-62	18	śląd osadnictwa	
26.	Wólka Smoszewska	52-62	19	ślady osadnictwa	późne średniowiecze
27.	Zakroczym	52-62	4	osada	XIII-XIV w.
28.	Zakroczym	52-62	5	osada	XIII-XIV w.
				skupisko	XIII-XV
29.	Zakroczym	52-62	6	osada/skupisko A i B	XV/XVI w.
30.	Zakroczym	52-62	7	śląd osadnictwa	XIII-XIV w.
31.	Zakroczym	52-62	8	osada	XV-XVII w.
32.	Zakroczym	52-62	9	śląd osadnictwa	XIII-XIV w.
				osada	XVI-XVII w.
33.	Zakroczym	52-62	10	śląd osadnictwa	epoka kamienia – wczesna epoka brązu
34.	Zakroczym	52-62	11	osada	XII-XIII/XIV w.

				śląd osadnictwa	XVI-XVII w.
35.	Zakroczym	52-62	12	grodzisko	okres wczesnośredniowieczny XI-XIII w.
36.	Zakroczym	52-62	13	śląd osadnictwa	neolit
				śląd osadnictwa	epoka kamienia, wczesna epoka brązu
				osada	XII-XIII w.
				osada	XIV-XVI w.
37.	Zakroczym	52-62	17	osada	XIV-XVII w.
38.	Zakroczym	52-62	22	śląd osadnictwa	neolit
39.	Zakroczym	52-62	23	śląd osadnictwa	późne średniowiecze
40.	Zakroczym	52-62	24	śląd osadnictwa	nowożytność
41.	Zakroczym	52-62	25	śląd osadnictwa	nowożytność
42.	Zakroczym	52-62	26	śląd osadnictwa - fort	nowożytność
43.	Zakroczym	52-62	27	śląd osadnictwa	nowożytność
44.	Zakroczym	52-62	28	śląd osadnictwa	nowożytność
45.	Zakroczym	52-62	29	śląd osadnictwa	nowożytność
46.	Zakroczym	52-62	30	śląd osadnictwa	nowożytność
47.	Zakroczym	52-62	31	śląd osadnictwa	nowożytność
48.	Zakroczym	52-62	32	śląd osadnictwa	nowożytność
49.	Zakroczym	52-62	33	śląd osadnictwa	nowożytność
50.	Zakroczym	52-62	34	śląd osadnictwa	nowożytność
51.	Zakroczym	52-62	35	śląd osadnictwa	nowożytność
52.	Zakroczym	52-62	36	skarb	nowożytność
53.	Zakroczym	52-62	37	śląd osadnictwa	nowożytność
54.	Zakroczym	52-62	38	śląd osadnictwa	nowożytność
55.	Zakroczym	52-62	39	śląd osadnictwa	okres średniowieczny - nowożytność
56.	Zakroczym	52-62	40	śląd osadnictwa	nowożytność
57.	Zakroczym	52-62	41	skarb	nowożytność
58.	Zakroczym	52-62	42	śląd osadnictwa	nowożytność
59.	Zakroczym	52-62	43	śląd osadnictwa	nowożytność
60.	Zakroczym	52-62	44	śląd osadnictwa	nowożytność
61.	Zakroczym	52-62	45	śląd osadnictwa	nowożytność
62.	Zakroczym	52-62	46	śląd osadnictwa	nowożytność
63.	Zakroczym	52-62	47	śląd osadnictwa	nowożytność
64.	Zakroczym	52-62	48	śląd osadnictwa	nowożytność
65.	Zakroczym	52-62	49	śląd osadnictwa	nowożytność
66.	Zakroczym	52-62	50	śląd osadnictwa	nowożytność

67.	Zakroczym	52-62	51	śląd osadnictwa	nowożytność
68.	Zakroczym	52-62	52	śląd osadnictwa	okres średniowieczny - nowożytność
69.	Zakroczym	52-63	1	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze XIII w.
				osada	średniowiecze XIV-XV w.

Zawartość Gminnej Ewidencji Zabytków w zakresie zabytków archeologicznych odpowiada wykazowi przekazanemu gminie Zakroczym przez Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Zgodnie z gminną ewidencją zabytków, na terenie gminy Zakroczym stanowiska archeologiczne zarejestrowano w sześćdziesięciu dziewięciu punktach oznaczonych odrębnymi numerami AZP. Należą do nich głównie ślady osadnictwa i punkty osadnicze. W poszczególnych miejscowościach znajduje się następująca liczba stanowisk archeologicznych:

- Czarna – 2,
- Strubiny – 1,
- Smoły – 1,
- Zaręby – 2,
- Janowo – 1,
- Swobodnia – 1,
- Poligon – 1,
- Wygoda Smoszeńska – 3,
- Smoszewo – 4,
- Mochty-Smok – 3,
- Trębki Nowe – 3,
- Trębki Stare – 3,
- Wólka Smoszeńska - 1
- Zakroczym - 43;

5.2.4 Dziedzictwo niematerialne

Na terenie gminy Zakroczym znajduje się wiele miejsc pamięci. Można do nich zaliczyć:

- Fort nr 1 w Zakroczymiu z symbolicznym pomnikiem upamiętniającym fenomen słynnej „Rodziny Zakroczymskiej”,
- Pomnik i rondo „Rodzina Zakroczymska”;
- Pomnik i Skwer Żołnierzy Września 1939 r. przed cmentarzem parafialnym w Zakroczymiu,
- Szkoła Podstawowa im. Pomnik Wdzięczności odbudowa w 1950 r. przez więźniów Fortu 1 w Zakroczymiu za uratowanie życia przez mieszkańców Zakroczymska i okolicznych miejscowości.

- Pamiątkowa sygnaturka strażacka – zrekonstruowany dzwonek alarmowy straży ogniowej;
- Honoratium – centrum duchowości Ośrodek Apostolstwa Trzeźwości;
- Cegielnia w Mochtach - Smoku;
- Garnizon Nowowilejka – skansen militarny.

5.3 Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

5.3.1 Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Zakroczym

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661), jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz wskazanie właściciela i posiadacza zabytku. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Zakroczym została przygotowana według specyfikacji przygotowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Podczas prac nad Gminną Ewidencją Zabytków dokonano weryfikacji zasobu znajdującego się w wykazie Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod kątem stanu faktycznego.

GEZ	LP. 21	KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIERUCHOMEGO		3. Miejscowość
1. Nazwa Budynek dawnego gmachu hipotecznego		2. Czas powstania XIX w.		ZAKROCZYM
8. Fotografia z opisem wskazującym orientację w stosunku do sąsiednich terenów lub stron świata albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym				
 Elewacja frontowa - południowa		 wejście główne		4. Adres ul. Warszawska 7 05-170 Zakroczym Oznaczenie w ewidencji gruntów i budynków: działka o nr ew. 11/1 obręb 01-07 własność: Gmina Zakroczym
 Lokalizacja obiektu		 Elewacja wejściowa		
5. Przynależność administracyjna województwo: mazowieckie powiat: nowodworski gmina: Zakroczym				6. Forma ochrony

Rysunek 1. Wzór karty Gminnej Ewidencji Zabytków gminy Zakroczym

5.4 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy Zakroczym

Architektura sakralna

Najstarszym zabytkiem gminy Zakroczym jest kościół parafialny pod wezwaniem św. Krzyża. Obecny obiekt pochodzi prawdopodobnie z 1 poł. XVI w. (akta wizytacyjne z 1599 r. wspominają, że sklepione prezbiterium, zakrystię i kaplice św. Anny zbudowano w 1 poł. XVI w.). Zniszczony podczas wojny, odbudowany w 1949 r. Jest przykładem późnego mazowieckiego gotyku z XVII – wiecznymi szczytami.

Zdj 4. Kościół pw. Św. Krzyża w Zakroczymiu

Drugim zabytkiem sakralnym w mieście Zakroczym jest **kościół klasztorny p.w. św. Wawrzyńca wraz z klasztorem OO Kapucynów** ufundowany przez Józefa Młockiego – starostę zakroczymskiego w 1757 r. Kościół przechodził przebudowę ok. 1854 r., a od 1892 r. po kasacie konwentu zakroczymskiego użytkowany był jako magazyn przez wojsko, następnie przez szkołę. Po 1919 r. przywrócono mu charakter sakralny. Zniszczony podczas wojny, odbudowany w latach 1945-1957. Jest przykładem architektury późnobarokowej, klasycyzującej.

Zdj.5. Kościół Kapucynów w Zakroczymiu

Architektura militarna

Fort I (Twierdza Modlin) wybudowany w latach 1878-1880 jako pierwszy wewnętrzny pierścień fortów Twierdzy Modlin. Powstał na planie wzorcowego rosyjskiego fortu F1879. Zmodernizowany w latach 1894-1900. Fort o symetrycznym narysie z dwoma czołami oraz dwoma barkami, otoczony głęboką fosą oraz wysokim wałem.

Zdj. 6 Fort I (Twierdza Modlin)

Fort X w Henrysinie budowany był w latach 1912 – 1915 w ramach zewnętrznego pierścienia fortów Twierdzy Modlin. Nie został ukończony.

Fort X „Henrysin” (Twierdza Modlin) (wraz z drogą dojazdową) - zespół fortu:

- kaponiera przeciwskarpowa w zespole fortu
- kaponiera przeciwskarpowa w zespole fortu

- kazamaty tradytora w zespole fortu
- wieżyczka obserwacyjna w zespole fortu

Fort o narysie trapezu, z kleszczowo załamaną szyją. Powstał kaponiera do obrony lewego barku, w prawym barku wybudowano prowizoryczny schron. Wybudowano lewy tradytor.

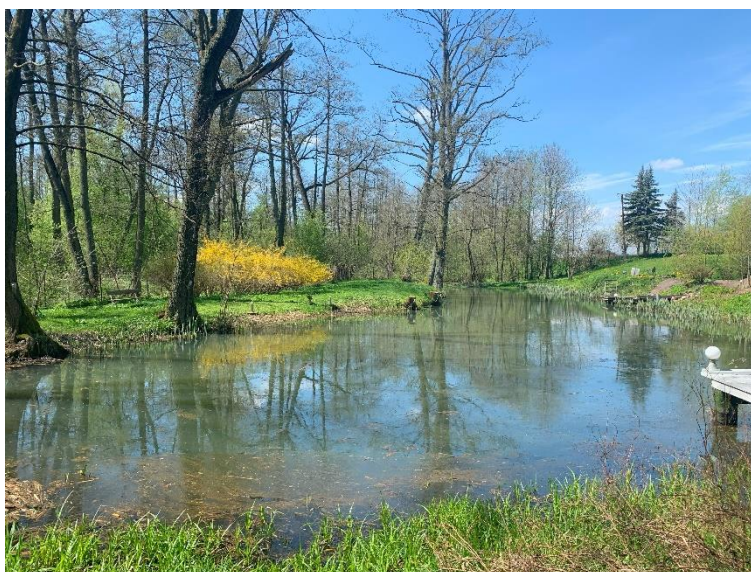
Fort został wyposażony w kopułę pancerną. Do fortu prowadzi oryginalna droga forteczna z kocich łbów.

Zdj.7 Fort X „Henrysin” (Twierdza Modlin)

Parki

Park podworski z XIX w, przebudowywany w latach 30 -tych XX wieku w **Trębkach Nowych**. Oś kompozycji założenia przebiega przez drogę dojazdową, podjazd i budynek. W południowej części parku zachował się staw połączony z przebiegającym w pobliżu ciekim wodnym. Południowa strona parku wykorzystywana jako łąka rekreacyjna, po stronie płd. – wsch. sad i warzywniak. Zachowały się pojedyncze egzemplarze starych drzew w parku - dąb szypułkowe – pomnik przyrody zarejestrowany pod nr 783

Zdj.8. Park podworski

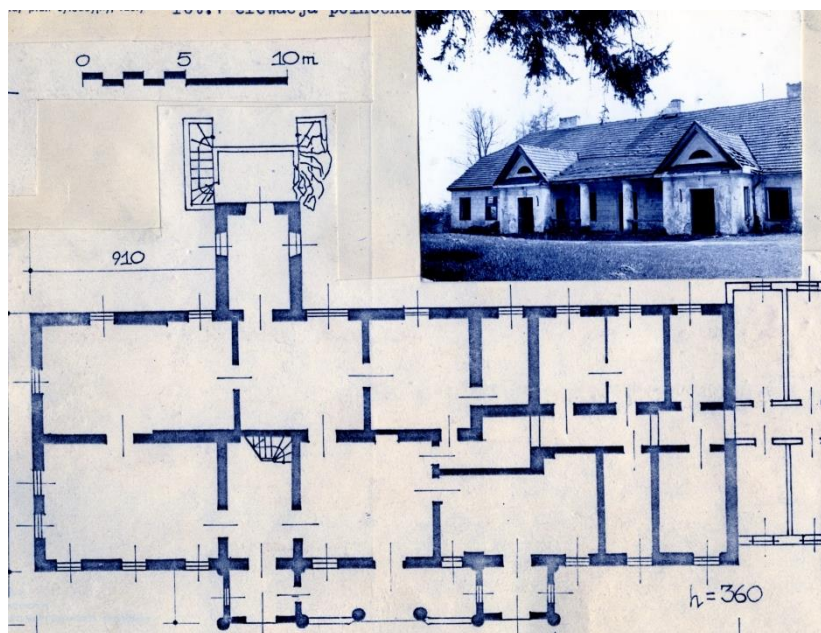
Park w Smoszewie przy nieistniejącym dworze pochodził prawdopodobnie z XVIII w. Świadczy o tym wiek drzew w zachodniej części obecnego parku. Z okresu powstania parku pochodzi większość drzew rosnących na terenie. Są to lipy, dęby, klony, modrzewie, świerki oraz dwie aleje grabowe prowadzące ze wschodu na zachód. Drzewa sadzone były nieregularnie, w wielogatunkowych grupach. Część drzew np. dęby o pierścienicy powyżej 100 cm może pochodzić z czasów Korybuta Wiśniowieckiego. Dla założenia XVIII-wiecznego w terenie istotna jest oś kompozycyjna założenia wschód – zachód, nowe założenie skomponowane jest na osi północ – południe z bramą wjazdową, aleją, podjazdem, pałacem, kwaterą za budynkiem. Z XVIII wieku zachował się jedynie wgłębnik (miejsce dawnej fontanny) obsadzony grabami oraz pojedyncze stare drzewa.

Zdj. 9. Park w Smoszewie

Dwór

Klasycystyczny **dwór** zbudowany w XVIII w. w stylu szlacheckich dworów polskich przez rodzinę Jaworskich herbu Oksza w **Trębkach Nowych**.

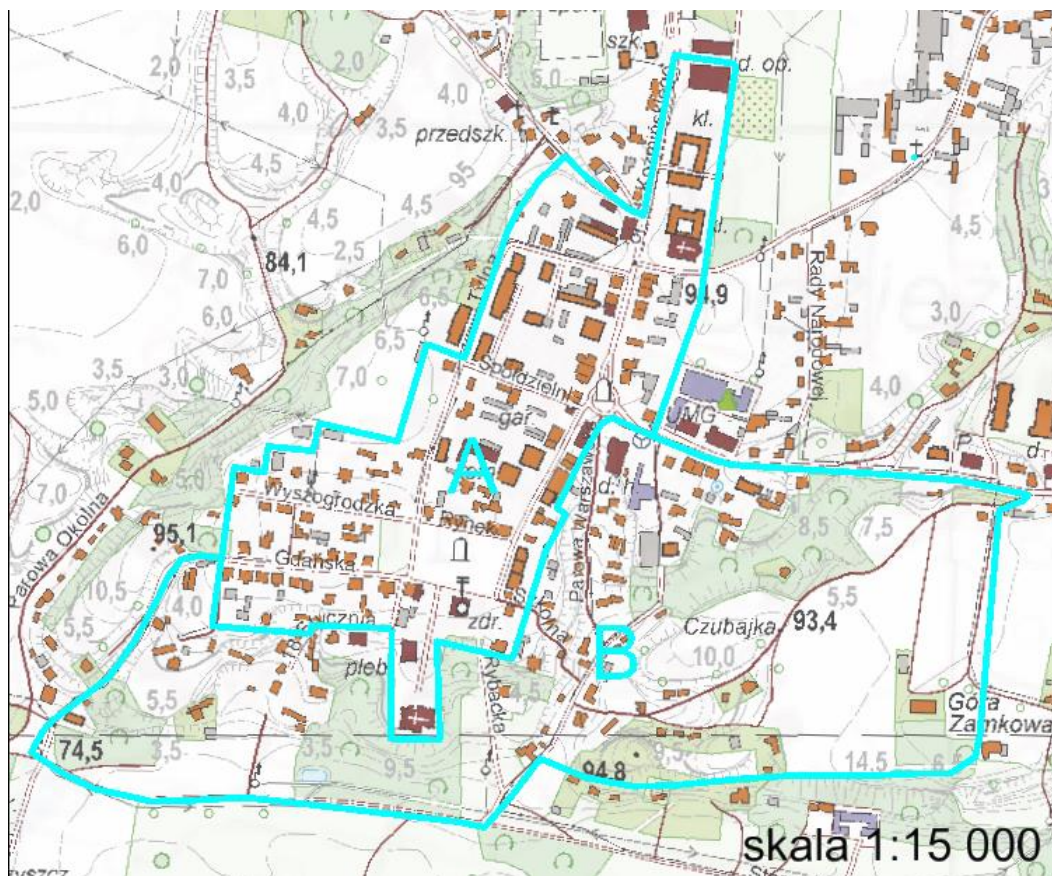

Zdj.10. Rzut i widok na dwór W Trębkach Nowych – stan archiwalny.

5.5 Zabytki nieruchome ujęte w ewidencji zabytków i gminnej ewidencji zabytków gminy Zakroczym

Układ urbanistyczny miasta

Pierwsza wzmianka o Zakroczymiu pochodzi z roku 1065 r. W I poł. XII w. na wschodnim cyplu skarpy wiślanej była przeprawa rzeczną oraz gród obronny, przy którym znajdowało się podgrodzie. W XII w. i XIII w. gród był miejscem zjazdów mazowieckich, a w wieku XIV siedzibą kasztelanów. Rozwinęła się osada targowa w rejonie obecnego rynku i stanowiła zespół domów, dość swobodnie rozlokowanych wzdłuż głównej drogi handlowej, oraz skupionych wokół placu w pobliżu dojścia do kościoła (parafialnego). W 1422 roku nadano osadzie prawa lokacyjne chełmińskie. Następuje regulacja układu przestrzennego osady wraz z podziałem na działki budowlane dla około 70 -72 siedlisk oraz siecią ulic. Plac rynkowy wytyczony zostaje w oparciu o skrzyżowanie drogi wiodącej do Gdańska i z płn. z Pułtuska na pld. do przeprawy, która znajdowała się przy wąwozie Rybaki. Prostokątny rynek o wymiarach 42x85 m był w rejonie dawnej osady targowej, a rozplanowane pierzeje rynkowe zajmowały całą szerokość wzgórza miejskiego pomiędzy dwoma parowami. Rynek obudowany z czterech stron, w narożnikach rynku wybiegały po dwie ulice z wyjątkiem płn. – wsch. narożnika. Działki siedliskowe miały głębokość bloku przyrynkowego. Po lokacji przeniosła się siedziba książęcego grodu na teren tzw. „Starostwa Zakroczymskiego” to jest wzniesionego „Zamku” na pld. od miasta i na wsch. od podgrodzia i grodu. Rozwój przestrzenny miasta w XVI w. zwiększył swój obszar o Nowe Miasto położone w północnej części od granic miasta lokacyjnego. Do ważniejszych przedmieść należało tzw. Przedmieście Gdańskie z licznymi spichlerzami wzdłuż Wisły i drogi do miasta. W I poł. XVI w. rozbudowywano zamek oraz późno gotycki kościół parafialny pw. Św. Krzyża, w miejsce uprzednio drewnianego. Z fundacji ks. Anny Mazowieckiej wzniesiono kościół św. Ducha i szpital usytuowany na terenie Nowego Miasta. Około 1548 r. powstał kościół p.w. św. Wawrzyńca, kościół filialny, przy którym w 1757 r. ufundowano klasztor dla zakonu Kapucynów. W latach 1655-57 Zakroczym dotyka „potop” szwedzki. Rozłożone pod miastem wojska niszczą miasto i pustoszą. Duże zniszczenia spowodowała również wojna północna. Koryto rzeki Wisły zmienia się i strome brzegi obsuwają się, co powoduje utrudnienia w żegludze i wpływa ujemnie na stan gospodarki i upadek handlu. Dopiero rozbudowa twierdzy Modlińskiej w 1832 r. powoduje napływ ludności i powoduje rozwój budowlany na terenie Zakroczymia. Powstaje zabudowa obrzeży „Rynku Zielonego” i ulicy Nowomiejskiej. W roku 1847 opracowano projekt regulacji miasta, wg. którego zrealizowano ulicę łączącą południowy blok rynku z kościołem. Zniszczenia wojenne lat 1939-45 objęły całą zabudowę miasta. O dawnym układzie urbanistycznym stanowią jedynie zachowane ciągi komunikacyjne. Zabytki w gminie Zakroczym z całą pewnością świadczą o jej bogatej historii.

Granice układu urbanistycznego

6 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (SWOT)

Analizując stan krajobrazu kulturowego gminy Zakroczym dokonano analizy szans i zagrożeń (poprzez wskazanie mocnych i słabych stron) wynikających z oceny stanu dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań jego ochrony oraz realizowanej przez gminę polityki rozwoju przestrzennego i społeczno – gospodarczego. Analiza ma na celu określenie podstawowych priorytetów gminnego programu opieki nad zabytkami.

Czynniki wewnętrzne i zewnętrzne mające wpływ na dziedzictwo kulturowe miasta Zakroczym	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
- Bogate zasoby dziedzictwa kulturowego przede wszystkim unikalne obiekty militarne Twierdzy Modlin; - Bogate dziedzictwo kulturowe miasta. - Istniejąca strona internetowa z zakładką „dla turysty” zamieszczająca informacje o interesujących miejscach w mieście, w tym zabytkach, muzeach, bazie noclegowej i gastronomicznej https://zakroczym.pl/dla-turysty/ - Rewitalizacja Rynku i budowa ratusza. - Duża atrakcyjność przyrodnicza – ciekawe ukształtowanie terenu – parowy i wąwozy, liczne rezerваты i obszary Natura 2000, położenie nad	- Zły stan techniczny części obiektów militarnych; - Zbyt mała liczba miejsc noclegowych; - Brak środków finansowych w budżecie miasta na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego; - Brak uchwał w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków; - Zbyt słabe wykorzystanie krajobrazu oraz walorów przyrodniczych i kulturowych gminy; - Niepełna identyfikacja oraz oznakowanie obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym

Wisłą, wolne tereny rekreacyjne – utworzenie Parku Topólki, • Pokrycie obszaru miasta aktualnymi i obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego z zabytkowym układem urbanistycznym; • Społeczność lokalna zorientowana w losach obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie ich miejscowości; • Zabytkowe kapliczki przydrożne pielęgnowane przez społeczność lokalną; • Muzeum – Garnizon Wojska Polskiego Nowowilejka; • Muzeum Warszawskiej Prowincji Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów, • Cmentarz rzymsko-katolicki przy ulicy O.H. Koźmińskiego, będący istotnym miejscem pamięci na terenie gminy; • Aktualna Gminna Ewidencja Zabytków; • Przynależność do obszaru Metropolitalnego;	dziedzictwa archeologicznego na obszarach leśnych
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Możliwość aktywizacji społeczności lokalnej celem uporządkowania i stworzenia bogatej dokumentacji na temat nowożytnej historii gminy oraz jej zasobu, zarówno nieruchomego jak i ruchomego; • Możliwość rewaloryzacji zabytków z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych, szczególnie w nowym okresie programowania; • Plenerowe imprezy, jako element promocji i budowania więzi lokalnych, zarówno ze społecznością jak i sąsiadującymi gminami, z którymi gmina Zakroczym współdzieli część historii; • Możliwość planowania tras rowerowych i szlaków związanych z miejscami i obiektami zabytkowymi; • Kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych; • Nastawienie na większą dbałość o przestrzeń publiczną, krajobraz, architekturę w celu podniesienia atrakcyjności turystycznej gminy; • Poprawiająca się sieć dróg, sąsiedztwo z lotniskiem Modlin i Puszcą Kampinoską; • Stworzenie wspólnego produktu turystycznego z gminami ościennymi; • Rozwój turystyki i agroturystyki;	• Czynniki wewnętrzny – duże ryzyko utraty zabytków architektury ze względu na brak opieki właścicielskiej; • Czynniki wewnętrzny i zewnętrzny – brak skutecznych procedur administracyjnych zapobiegających niszczeniu zabytków; • Brak systemu zachęt finansowych do podejmowania remontów i prac konserwatorskich w obiektach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków; • Zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia; • Uciążliwości odorowe związane z wysypiskiem śmieci w Zakroczymiu; • Pomijanie MWKZ przy procesach związanych z realizacją inwestycji gminnych oraz prywatnych;

7 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Głównym celem polityki gminnej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego, poprzez wprowadzenie działań obejmujących ochronę przed degradacją zabytków i krajobrazu kulturowego, dążenie do poprawy stanu zabytków, ich rewitalizacji i adaptacji a także działań edukacyjnych – powiększających wiedzę w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego.

W tym celu określono priorytet zgodny z celami głównymi (strategicznymi), szczegółowymi (operacyjnymi) a także z priorytetami zawartymi w zewnętrznych (na poziomie kraju i województwa) i wewnętrznych (na poziomie gminy) dokumentach strategicznych, planistycznych i programowych a odnoszące się do zadań jednostek samorządu terytorialnego w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego.

Priorytet

Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i potencjału przyrodniczego dla promocji turystycznej gminy i utrwalenie tożsamości lokalnej mieszkańców gminy.

7.1 Kierunki działań i zadania

W ramach wymienionego priorytetu wytyczono cele i kierunki działań i na tej podstawie wyodrębniono poszczególne zadania.

Priorytet - Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego i potencjału przyrodniczego dla promocji turystycznej gminy i utrwalenie tożsamości lokalnej mieszkańców gminy.			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
CEL 1. Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nim			
Działania związane z poprawą estetyki miasta i eksponowaniem walorów historycznych i turystycznych w przestrzeni gminy	- Aktywizacja przestrzeni Parku Topólki poprzez stworzenie koncepcji zagospodarowania, - Koncepcja zagospodarowania Prochowni, - Poprawa estetyki zagospodarowania krajobrazu miejskiego, - Prowadzenie bieżących prac porządkowych, pielęgnacyjnych, zabezpieczających na terenach zielonych i w parowach	Gmina Zakroczym	Budżet gminy
CEL 2. Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego gminy Zakroczym			
Wsparcie merytoryczne prywatnych właścicieli w zakresie prac remontowo - budowlanych	- Weryfikowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego pod względem zagadnień z zakresu ochrony dziedzictwa oraz dbałość o należyte uwzględnianie zaprogramowanych postulatów ochrony i opieki nad zabytkami; - Posiadanie aktualnych i udostępnianie oraz przekazywanie wiedzy na temat możliwości pozyskania środków finansowych na poprawę stanu zachowania dziedzictwa; - Udzielanie informacji oraz pomocy przy staraniach o uzyskanie dotacji na działania zgodne z założeniami programowymi, mającymi na celu poprawę stanu zachowania dziedzictwa kulturowego,	.	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego o Województwa Mazowieckiego, Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
CEL 3. Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych			
Promowanie działań edukacyjnych, sportowo – rozrywkowych w przestrzeni krajobrazu kulturowego	- Opracowanie dla dzieci i młodzieży programu zajęć regionalnych, połączonych z wycieczkami szkolnymi, konkursami o zabytkach itp.; - Organizacja projektów o charakterze sportowym w postaci biegów na orientację, półmaratonów w obrębie	Gmina Zakroczym, przedszkola, szkoły, instytucje kultury, parafie, stowarzyszenia	Budżet gminy

	miasta i rajdów pomiędzy historycznymi obiektami w gminie; • Organizowanie cyklicznych imprez uwzględniających w programie tematykę ochrony zabytków, dziedzictwa kulturowego oraz walorów przyrodniczo – krajobrazowych z promocją produktów lokalnych; • Udostępnianie zabytków dla zwiedzających w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa, Nocy w Muzeach itp.; • Współpraca w zakresie turystyki, dziedzictwa kulturowego z gminami sąsiednimi;		
CEL 4: Promocja dziedzictwa kulturowego gminy Zakroczym			
Promowanie regionalnego wytwórstwa, rękodzieła i innych działań wykorzystujących potencjał kulturowy i przyrodniczy gminy	• Umieszczanie aktualnych informacji na stronie internetowej gminy o zabytkach, szlakach tematycznych i kulturowych, trasach rowerowych związanych z zabytkami; • Wydawanie kalendarza promującego zasoby dziedzictwa oraz wydarzenia odbywające się a terenie gminy; • Kompleksowe działania promocyjne, m.in. opracowania publikacji obejmujących zagadnienia związane z historią, zabytkami oraz zasadami ochrony dóbr kultury (albumy, foldery informacyjne, mapy); • Budowa innowacyjnych e-usług gminy Zakroczym z oznakowaniem miasta tablicami kierunkowymi wraz z QR kodami kierującymi odbiorcę na opis zabytku lub innej atrakcji turystycznej oraz tablicami informacyjnymi z opisem obiektu wraz z tłumaczeniami;	Gmina Zakroczym	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego o Województwa Mazowieckiego, Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

8 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ZAKROCZYM

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami gminy Zakroczym będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;

- instrumentów finansowych obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- instrumentów koordynacji obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa mazowieckiego;
- instrumentów społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- instrumentów kontrolnych obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Zakroczym, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Miejskiej w Zakroczymiu, w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Burmistrz będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m.in. z następujących źródeł:

- z budżetu gminy Zakroczym - finansowanie dotyczy obiektów będących własnością gminy, lub pozostających w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, jak również w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

- z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy.
- z dotacji unijnych w ramach:
 - Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2021- 2027;
 - Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko;
 - Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

BIBLIOGRAFIA:

1. Zakroczym: studium rozwoju urbanistyki i architektury miasta, Olgierd Puciata, Ochrona Zabytków 13/1-4 (48-51), 9-28 1960,
2. Dzieje Zakroczymia, sesja naukowa 940 lat Zakroczymia, redakcja Kazimierz Szczerbatko, Urząd Gminy w Zakroczymiu, Zakroczym 2006
3. Zakony męskie Królestwa wobec rzeczywistości zaborczej 1815-1864, Ewa Jabłońska – Deptuła, Roczniki Humanistyczne, Tom XXII, zeszyt 2-1974,
4. Zakroczym 940 lat, Kazimierz Szczerbatko, Urząd Gminy Zakroczym, Zakroczym 2005,
5. Zakroczym, Kazimierz Szczerbatko, Urząd Gminy Zakroczym, Zakroczym 1999,
6. 90-lat Ochotniczej Straży Pożarnej w Zakroczymiu, Kazimierz Szczerbatko, Urząd Gminy Zakroczym, Zakroczym 2003,
7. Szkoła Zakroczymska, Kazimierz Szczerbatko, Urząd Gminy Zakroczym, Zakroczym 2005,
8. Za życie oddane w ofierze, Kazimierz Szczerbatko, Urząd Gminy Zakroczym, Zakroczym 2002